GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŻYRAKÓW NA LATA 2020 – 2023

ŻYRAKÓW
2020

ZLECENIODAWCA:

Gmina Żyraków
Żyraków 137
39-204 Żyraków
tel. (14) 68 07 121
e-mail: gmina@zyrakow.pl
www.gminazyrakow.pl

WYKONAWCA:

RELIKT
Pracownia Archeologiczna

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.relikarcheologia.pl

Autor opracowania:
Judyta Nawrot-Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP 5

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 5

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI 6

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 12

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym 12

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 13

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 14

4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 14

4.1.4 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 15

4.1.5 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo 16

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu 16

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa w Województwie Podkarpackim na lata 2018-202116

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego 17

4.2.3 Strategia rozwoju województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020 17

4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014 - 2020 19

4.2.5 Program Rozwoju Kultury w Województwie Podkarpackim na lata 2010 - 2020 20

4.2.6 Strategia Rozwoju Powiatu Dębickiego na lata 2015- 2025 20

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 21

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy) 22

5.1.1 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żyraków 22

5.1.2 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żyraków 22

5.1.3 Strategia Rozwoju Gminy Żyraków na lata 2014 - 2024 23

5.2 Ogólna charakterystyka zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Żyraków 23

5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy 23

5.2.2 Zarys historii obszaru 24

5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy 25

5.2.4 Zabytki archeologiczne 29

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony 31

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków 31

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków 32

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków 33

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków 33

5.5 Dziedzictwo niematerialne 34

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ 35

6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy 35

6.2 Analiza Szans i zagrożeń 36

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE 37

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami 38

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI..... 40
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI..... 41
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI..... 41
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW..... 42

1. WSTĘP

Program ten stanowi aktualizację opracowanego dokumentu - Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Żyraków na lata 2016 - 2019, który został przyjęty uchwałą nr XXX/228/16 Rady Gminy Żyraków z dnia 28 grudnia 2016 r. Gmina Żyraków posiadała również Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012 - 2015 przyjęty uchwałą nr XXI/154/12 Rady Gminy Żyraków z dnia 27 września 2012 r.

Układ opracowania zasadniczo nie uległ zmianie. Opiera się on na ogólnej charakterystyce zasobu zawartej w poprzednich Programach, został jednak zaktualizowany, uzupełniony oraz poszerzony.

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego. W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów (Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy oraz Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego). Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania Programu. W końcowym, X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*j. t. Dz. U. z 2020 r., poz. 282, ze zm.)* mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami,
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** *(j. t. Dz. U. z 2009 r., Nr 114, poz. 946)* w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (…) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela

pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym".

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa".

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** *(j. t. Dz. U. z 2020 poz. 282, ze zm.)*, która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska".

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury".

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej".

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków".

- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** *(j. t. Dz. U. z 2020, poz. 713),* gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (…) kultury, w tym (…) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami". Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** *(j. t. Dz. U. z 2020 r. poz. 293, ze zm.).* Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** *(j. t. Dz. U. z 2020 r. poz. 148, ze zm.).* Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** *(j. t. Dz. U. z 2020 r., poz. 284, ze zm.).* W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** *(j. t. Dz. U. 2020 poz. 55, ze zm.),* której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (*j. t. Dz. U. z 2020 r., poz. 65, ze zm.).* Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:

- art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** *(j. t. Dz. U. z 2020 r. poz. 194).*Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** *(j. t. Dz. U. z 2020 poz. 1057).* W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** *(j. t. Dz. U. z 2020 r. poz. 902).* Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami" (art. 1).

  Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:
  „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
  2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
  3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
  4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
  5) urządzanie wystaw,
  6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,

7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
10) prowadzenie działalności wydawniczej" (art. 2).
Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:
1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** *(j. t. Dz. U. z 2019 poz. 1479).* Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** *(j. t. Dz. U. z 2020 poz. 164).*

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków *(Dz. U. z 2019 r. poz. 1721);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1886);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa *(Dz. U. z 2017 r. poz. 928);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2017 r. poz. 1674);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne *(Dz. U. z 2014 r. poz. 110);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2004 r., poz. 259);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych *(Dz. U. z 2004 r., poz. 2153);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę *(Dz. U. z 2011, poz. 510).*

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Żyraków zgodny jest z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się *Program*

połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotykają problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022[1]

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P.2019.808).

Głównym celem *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-202*2 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach tego programu będą realizowane następujące cele:

Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

- ✓ szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- ✓ merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
- ✓ konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- ✓ wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- ✓ ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
- ✓ wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- ✓ powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- ✓ upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

- ✓ podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości kulturowego.

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- ✓ kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

[1] *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022*, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- ✓ program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013[2] oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020[3].

Drugim ważnym dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego, funkcjonującym na poziomie kraju, jest Narodowa strategia rozwoju kultury z uzupełnieniem na lata 2004-2020. Określa ona działania konieczne do zrealizowania w regionie. Podkreśla przy tym ważność działań na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce. Główne założenia Strategii związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, to m.in.: działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów dzięki wykorzystaniu przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związanego z ochroną i zachowaniem zabytków.

jednym z instrumentów, za pomocą których realizowane są wspomniane cele Strategii jest "Narodowy Program Kultury. Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020". Podstawą do jego sformułowania jest uznanie dziedzictwa kulturowego za wartość mającą wpływ na rozwój i upowszechnienie kultury, a także za potencjał regionów służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego" określa działania w sferze ochrony zabytków, m.in.: przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami; podjecie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa; poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej; intensyfikacja ochrony; upowszechnienie dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne rekreacyjne i inne cele społeczne; zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020[4]

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. (M.P.2013.378). Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego", a zwłaszcza jego Priorytet 4.1 „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej". Wytyczone tutaj kierunki działań takie jak:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego", a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego

[2]Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury.

[3]Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005. Przyjęta 14.06.2005 przez Ministra Kultury.

[4]Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa 2013 r.

społeczeństwa". W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.4 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030[5]

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

[5]Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

4.1.5 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo[6]

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Wskazuje ona strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego:

Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem,

Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego.

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania:

Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych,

Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych;

Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych,

Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy:

Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych,

Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

W gminnym programie opieki nad zabytkami będą uwzględnione działania zawarte w tych dokumentach pośrednio lub bezpośrednio i wpłyną one na wybór zadań, które staną się środkiem do realizacji złożeń programowych Gminy Żyraków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa w Województwie Podkarpackim na lata 2018-2021

Dokumentem dotyczącym w całości problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami regionu, w tym Gminy Żyraków jest *Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2018-2021*. Został przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą nr XI/966/18 w dn. 24 września 2018 r.). Znajdujące się tam zapisy kompleksowo podejmują tematykę ochronę każdej kategorii zabytków oraz szeroko rozumianego krajobrazu kulturowego. Ustalenia tam zawarte wynikają z zapisów ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, kreślą główne kierunki i priorytety dla działań związanych z ochroną dziedzictwa.

Priorytet związany z ochroną i świadomym kształtowaniem krajobrazu kulturowego wyznacza następujące kierunki działań:

- ✓ tworzenie parków kulturowych, jako forma ochrony krajobrazu kulturowego;
- ✓ ochrona i opieka nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego;
- ✓ integracja ochrony zabytków z ochroną przyrody;
- ✓ rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych;
- ✓ ochrona układów ruralistycznych;

Powyższe zapisy mają na celu odpowiednie kształtowanie krajobrazu kulturowego poprzez zapobieganie jego degradacji, dbałość o zabytki charakterystyczne dla regionu i rewaloryzacja obszarów wartościowych, jednak przekształconych w wyniku działalności człowieka. Wśród kierunków działań wyznaczonych w priorytecie istotne jest wskazanie mówiące o włączeniu ochrony i

[6]Strategia Rozwoju Kraju 2020, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., Warszawa 2012 r.

opieki nad zabytkami w strategie i plany zagospodarowania przestrzennego będące domeną lokalnego samorządu.

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego województwa to kolejny priorytet uwzględniony w omawianym dokumencie. Zawarto tam wskazania odnoszące się do: ochrony obiektów o szczególnej wartości, zahamowania procesu degradacji zabytków i dążenia do poprawy ich stanu zachowania, wspierania racjonalnego wykorzystania środków finansowych na ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych, tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Priorytet związany z badaniem i dokumentacją dziedzictwa kulturowego oraz promocją i edukacją słuzącym budowaniu tożsamosci określa kierunki działań mające przede wszytskim służyć szeroko rozumianemu wykożystaniu zabytków dla potrzeb edukacyjnych i turystycznych oraz zachowaniu i kiltywowaniu lokalnych tradycji. Wymienia m.in. następujące działania: rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków, przetwarzanie informacji o zabytkach, działania skzoleniowe, edukacja i promocja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu, ochrona kultury ludowej, tworzenie tematycznych szlaków turystycznych.

Omawiany dokument w kilku miejscach odnosi się do gminy Żyraków. Wśród architektury rezydencjonalnej XVIII i z początku XIX w. wymieniony jest dwór w Korzeniowie. Kościół w Nagoszynie wspomniany jest wśród kościołów XIX-wiecznych. Podano również dwa stanowiska archeologiczne, które proponuje się o wpisanie do rejestru zabytków, są to stanowisko nr 1 w Woli Wielkiej (zamczysko) oraz stanowisko nr 1 w Żyrakowie (rozległe stanowisko wielokulturowe).

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego

Kolejnym istotnym dokumentem, który będzie miał wpływ na niniejszy program to obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa podkarpackiego, który został uchwalony przez Sejmik Województwa Podkarpackiego w 2002 r. Plan określa główne zasady organizacji przestrzennej województwa, w tym związane z ochroną dóbr kultury.

W dziedzinie gospodarki przestrzennej jednym z priorytetów jest "Turystyka, kultura i ochrona środowiska", gdzie zapisano, iż rozwój kultury i ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jest warunkiem podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego. Służyć temu ma "wzbogacenie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym i unikatowych wartościach przyrodniczo-kulturowych". W związku z tym konieczne jest prowadzenie "rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej, jako podstawy tworzenia produktu turystycznego".

W dokumencie tym przyjęto szereg zasad związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, m.in.: ochroną krajobrazu kulturowego i ładu przestrzennego, opieką nad zabytkami, dbaniem o wartości kultury niematerialnej, rozpoznaniem i waloryzacją zasobów kulturowych, promocją obszarów nasyconych obiektami zabytkowymi, przeciwdziałaniem działalności mającej negatywny wpływ na obiekty zabytkowe i krajobraz kulturowy.

W Planie zawarto też ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, takie jak:

- ✓ Zachowanie i ochrona zabytkowych obiektów i założeń przestrzennych;
- ✓ Zachowanie i ochrona walorów przestrzeni w tym walorów krajobrazu kulturowego;
- ✓ Zachowanie i ochrona współczesnego materialnego dziedzictwa kulturowego;
- ✓ Rozwijanie sieci szlaków kulturowych, jako istotnego elementu spajającego zasoby kulturowe województwa;
- ✓ Ochrona pozostałych zasobów i elementów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów niematerialnych.

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020[7]

Ważnym dokumentem określającym działania gminy w zakresie dziedzictwa kulturowego jest *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2007-2020*. Nadrzędnym celem *Strategii* jest zapewnienie województwu podkarpackiemu partnerskiej i konkurencyjnej pozycji w Polsce i Europie,

[7] Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego – Podkarpackie 2010 stanowi aktualizację Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020, Uchwała nr XXXVII/697/13 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 sierpnia 2013 r.

w oparciu o geograficzne położenie, potencjał demograficzny, tradycje przemysłowe, walory środowiskowe, historyczne i kulturowe.

W części I *Strategii* w rozdziale zatytułowanym *„Diagnoza sektorowo-przestrzenna kształtowania się procesu rozwoju regionu”* w podrozdziale dotyczącym Turystyki i rekreacji wskazano na znaczenie dziedzictwa kulturowego w rozwoju tej dziedziny gospodarki. W tej samej części Strategii w podrozdziale dotyczącym *Kapitału społecznego* dokonano oceny i analizy istniejących instytucji i placówek kulturalnych (w tym muzeów), ważnych cyklicznych wydarzeń artystycznych i kulturalnych odbywających się na terenie województwa.

Część II Strategii: *„Cele strategiczne, priorytety, kierunki działań i przedsięwzięcia”*, działania odnoszące się w znacznym stopniu do problematyki ochrony i opieki nad zabytkami znalazły się m.in.:

W rozdziale dotyczącym Gospodarki regionu**:**

- Priorytet 3 - Działania na rzecz podniesienia atrakcyjności regionu dla rozwoju inwestycji.
  - ✓ Kierunek działania 2: *Tworzenie korzystnego klimatu dla inwestorów*, gdzie
- Priorytet 4 - Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.
  - ✓ Kierunek działania 1: *Podniesienie konkurencyjności produktu turystycznego,*
  - ✓ Kierunek działania 3: *Współpraca i współdziałanie podmiotów i instytucji związanych z turystyką, w tym rozwijanie partnerstwa publiczno-prywatnego oraz służącego pozyskiwaniu środków z funduszy europejskich i innych zewnętrznych źródeł wspierających bezpośrednio lub pośrednio rozwój turystyki*

W rozdziale dotyczącym Obszarów wiejskich i rolnictwa:

- Priorytet 2 - Odnowa wsi oraz modernizacja przestrzeni wiejskiej .
  - ✓ Kierunek działania 2: *Zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego*

W rozdziale dotyczącym *Ochrony Środowiska* uznano, że celem strategicznym w tej dziedzinie jest poprawa jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych:

- Priorytet 4 - Zachowanie oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej,

W rozdziale zatytułowanym *Kapitał społeczny*:

- Priorytet 3 - Rozwój kultury.
  - ✓ Kierunek działania 2: *Kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej*
  - ✓ Kierunek działania 3: *Poprawa jakości środowiska kulturowego.*

W rozdziale dotyczącym *Współpracy międzynarodowej* za cel strategiczny uznano wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochronę wartości przyrodniczo – krajobrazowych.

- Priorytet 2: Współpraca na rzecz rozwoju turystyki, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego.
  - ✓ Kierunek działania 1: Współpraca w zakresie informacji i promocji turystyczno - kulturalnej,
  - ✓ Kierunek działania 2: Podejmowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego wskazano,
  - ✓ Kierunek działania 3: Podejmowanie działań na rzecz rozwoju turystyki.

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego zakłada szereg działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jak już zostało wyżej wspomniane. Wiele z nich może zostać ujętych w Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Żyraków, m.in.:

- ✓ Inicjowanie i wspieranie wspólnych projektów badawczych, edukacyjnych i edytorskich prezentujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe (programy edukacyjne, trasy turystyczne, imprezy kulturowe).
- ✓ Popularyzacja i promocja obiektów zabytkowych oraz ich wykorzystanie, jako miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie.
- ✓ Przygotowanie propozycji obiektów, celem wpisania ich do Krajowego Rejestru Zabytków, Gminnej Ewidencji Zabytków czy podjęcie działań służących ich ochronie.

- ✓ Ochrona zabytkowego krajobrazu.
- ✓ Wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów.
- ✓ Publikowanie materiałów dokumentujących i popularyzujących dziedzictwo, a także krajobraz kulturowy.
- ✓ Wymiana doświadczeń i dorobku twórców z różnych kręgów kulturowych.
- ✓ Wymiana i wspólna realizacja wystaw, spektakli, koncertów, prezentacji amatorskiego ruchu artystycznego.
- ✓ Promocja dziedzictwa kulturowego przez wymianę doświadczeń i współpracę za pośrednictwem dzieci i młodzieży ze szkołami na terenie kraju.
- ✓ Wydawanie publikacji dokumentujących poszczególne wydarzenia.
- ✓ Pozyskiwanie środków finansowych na wspólne projekty w zakresie współpracy kulturalnej.

4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014 - 2020[8]

Zakres Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 jest odpowiedzią na wyzwania rozwojowe, określone dla regionu w głównych dokumentach strategicznych i uwzględnia te obszary interwencji, których realizacja przyniesie największe efekty.

Celem głównym Programu jest wzmocnienie i efektywne wykorzystanie gospodarczych i społecznych potencjałów regionu dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju województwa.

W Programie przedstawiono cele i priorytety, dziedzictwa kulturowego dotyczy czwarty - *Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturalnego.*

Typy projektów:

- ✓ Prace konserwatorskie, prace restauratorskie i roboty budowlane i/lub zakup wyposażenia służące zachowaniu zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, w celu udostępnienia ich jako atrakcje kulturalne regionu.
- ✓ Prace konserwatorskie, prace restauratorskie i/lub zakup wyposażenia w zakresie zabytkowych muzealiów, starodruków, zabytkowych archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych, w celu ich udostępnienia jako atrakcje kulturalne regionu i zabezpieczenia przed zagrożeniami.
- ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury służącej udostępnianiu zabytków, znajdującej się wyłącznie w bezpośrednim ich otoczeniu (tylko jako element większego projektu).
- ✓ Rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury instytucji kultury w tym teatrów, bibliotek, ognisk artystycznych, muzeów, domów kultury, galerii sztuki, wraz z bezpośrednim otoczeniem powiązanym z funkcjonowaniem tych obiektów.
- ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w celu monitoringu i zabezpieczenia zabytków nieruchomych oraz instytucji kultury wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń (tylko jako element większego projektu).
- ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w celu udostępniania zabytków oraz instytucji kultury dla osób niepełnosprawnych (tylko jako element większego projektu).

Typy beneficjenta:

- ✓ jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- ✓ podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają,
- ✓ jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia, jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość,
- ✓ prawną, instytucje kultury,
- ✓ organizacje pozarządowe,
- ✓ kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- ✓ porozumienia podmiotów wyżej wymienionych, reprezentowane przez lidera

[8] *Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020*, Uchwała nr XXXIII/629/15 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 3 marca 2015 r.

4.2.5 Program Rozwoju Kultury w Województwie Podkarpackim na lata 2010 - 2020[9]

Program zawiera zarówno syntetyczną charakterystykę zasobu dziedzictwa kulturowego (zabytków nieruchomych), prezentację działających na terenie województwa muzeów i zgromadzonych w nich zbiorów, z krótkim omówieniem placówek muzealnych, dla których Województwo Podkarpackie jest organizatorem, jak również wyznaczone cele strategiczne, wśród których Ochrona dziedzictwa kulturowego zajmuje ważne miejsce. Wyszczególnione też zostały konkretne działania, które są zbieżne z działaniami Programu opieki. Są to:

1. Rozpoznanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego w celu zgromadzenia informacji na temat cennych pozostałości po wielowiekowej i wielokulturowej historii.
2. Inwentaryzacja i ewidencja zabytków kultury materialnej i niematerialnej regionu.
3. Prowadzenie prac badawczo - naukowych związanych z dziedzictwem kulturowym województwa.
4. Popularyzacja wyników badań i wykorzystanie ich w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym oraz w dziedzinach pokrewnych.
5. Rewaloryzacja materialnego dziedzictwa kulturowego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków ruchomych i nieruchomych wraz z ich zabytkowym otoczeniem, wyposażenia, wystroju i kolekcji oraz układów urbanistycznych, ruralistycznych i zabytkowych zespołów budowlanych i parkowych.
6. Podejmowanie działań na rzecz fizycznej ochrony zabytków przed zagrożeniami.
7. Upowszechnianie wiedzy o znaczeniu i wartości dziedzictwa kulturowego poprzez inicjowanie i realizację programów edukacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych.
8. Budzenie wrażliwości społecznej i kształtowanie postaw odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe województwa i jego przekazanie następnym pokoleniom w niezmienionej formie.
9. Ochrona tożsamości kulturowej mieszkańców województwa, poprzez położenie nacisku na tolerancję i pozyskiwanie wiedzy na temat różnorodności narodowo - etniczno - religijnej charakterystycznej dla terenów obecnego województwa podkarpackiego.
10. Aktywizacja społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przejmowania zabytków i adaptacji ich na cele kulturalne umożliwiające poszanowanie ich pierwotnego charakteru.
11. Inicjowanie i realizacja projektów dotyczących pozamaterialnej sfery dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem działań zmierzających do integracji społeczności regionalnej województwa wokół kultywowania tradycji i popularyzowania odmienności kulturowej województwa.
12. Tworzenie parków kulturowych dla ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla lokalnej tradycji budowlanej i osadniczej.
13. Udostępnianie dziedzictwa kulturowego województwa poprzez realizacje projektów mających na celu powstanie infrastruktury umożliwiającej jego prezentację i promocję, w tym tworzenie szlaków tematycznych obejmujących najcenniejsze i najważniejsze miejsca z punktu widzenia wartości historyczno-kulturowej.

W innych celach strategicznych wskazano też szereg działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w tym m.in. rozwój muzeów, digitalizacja zbiorów, szereg działań promocyjnych, edukacyjnych i dokumentacyjnych odnoszących się nie tylko do szeroko pojętej kultury, lecz również ściśle w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego, a także rozwój turystyki w oparciu o obiekty zabytkowe.

4.2.6 Strategia Rozwoju Powiatu Dębickiego na lata 2015- 2025

W Strategii Rozwoju Powiatu Dębickiego na lata 2015 - 2025 przedstawiono jej misję: "*tworzenie warunków dla rozwoju biznesu, koordynowanie i inicjowanie działań na rzecz podnoszenia atrakcyjności lokalizacyjnej dla mieszkańców i turystów, w partnerstwie z sektorem biznesowym i pozarządowym, a także tworzenie warunków dla młodzieży powiatu dębickiego dla pozostania*

[9] Program Rozwoju Kultury w Województwie podkarpackim na lata 2010-2020, Uchwała nr XVLI/876/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.

w powiecie i kreowanie wizerunku powiatu jako miejsca przyjaznego do życia, prowadzenia działalności gospodarczej oraz wartego odwiedzenia".

W dokumencie przedstawione zostały trzy główne cele strategiczne. Cel strategiczny 3 częściowo związany jest z ochroną i popularyzacją dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny 3. Wysoka atrakcyjność lokalizacyjna powiatu, w tym korzystne warunki dla rozwoju zawodowego młodzieży.

- Cel operacyjny 3.1. Wysokiej jakości warunki dla rozwoju zawodowego młodzieży.
- Cel operacyjny 3.2. Wysokiej jakości infrastruktura i oferta przemysłów czasu wolnego.
  - ✓ Cel szczegółowy 3.2.1. Stworzenie zintegrowanej oferty kulturalnej:
    - przygotowanie i realizacja programu na rzecz rozwoju kultury, zawierającego działania/wydarzenia o charakterze kulturalnym skierowane do mieszkańców i turystów, a także aspekty ekonomiczne działań wzmacniających przemysły kultury. Podpisanie porozumienia w ramach programu współpracy pomiędzy powiatami w zakresie stworzenia wspólnej oferty kulturalnej dla mieszkańców i turystów.
  - ✓ Cel szczegółowy 3.2.2. Stworzenie oferty dla turystów:
    - rozwój turystyki uzdrowiskowej na terenie Latoszyna,
    - wsparcie restrukturyzacji infrastruktury sportowej służącej rozwojowi turystyki sportowej,
    - współpraca na rzecz zagospodarowania terenów wokół zalewu w Strzegocicach położonym w gminie Pilzno,
    - budowa parkingów samochodowych i miejsc postojowych dla turystów w miejscach atrakcyjnych turystycznie.
  - ✓ Cel szczegółowy 3.2.3. Rozbudowa infrastruktury czasu wolnego dla mieszkańców powiatu dębickiego:
    - zagospodarowanie korytarzy wodnych i brzegów Wisłoki,
    - tworzenie wydarzeń o charakterze kulturalnym, integrujących mieszkańców powiatu,
    - stworzenie mechanizmu wyłaniania projektów na rzecz podnoszenia jakości życia mieszkańców w obszarze infrastruktury czasu wolnego poprzez budżet obywatelski lub inicjatywę lokalną.
- Cel operacyjny 3.3. Rozpoznawalna i jednoznacznie zdefiniowana marka powiatu dębickiego jako miejsca atrakcyjnego do inwestowania i odwiedzenia.
  - ✓ Cel szczegółowy 3.3.1. Kreowanie gospodarczej i turystycznej tożsamości powiatu dębickiego:
    - stworzenie jednoznacznie określonej marki powiatu poprzez działania o charakterze eksperckim (opracowanie motta (hasła) promocyjnego powiatu, jak i marki powiatu w formie opisowej z elementami programowymi dotyczącymi działań marketingowych).
  - ✓ Cel szczegółowy 3.3.2. Opracowanie kampanii promocyjnej wskazującej odbiorcom korzyści ze współpracy z powiatem dębickim:
    - wdrożenie zaprogramowanej kampanii promocyjnej.
- Cel operacyjny 3.4. Rozwój inicjatyw obywatelskich oraz działalności społecznych

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żyraków

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Miejskiej, co zresztą wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Żyraków zostało przyjęte Uchwałą Nr XII/109/99 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 09.12.1999 r. W rozdziale 2 Studium opisano wartości kulturowe Gminy. Zostały w nim wymienione stanowiska archeologiczne występujące oraz stan zabytków architektury i urbanistyki, a także obiekty wpisane do rejestru oraz do ewidencji zabytków. Wszystkie te dane należy zaktualizować.

W Studium wymieniono Strefę ochrony i ekspozycji obiektów krajobrazu kulturowego. Strefa ta obejmuje bezpośrednie otoczenie obiektów prawnie chronionych bądź przewidzianych do objęcia ochroną.

Preferowane sposoby zagospodarowania:

- ochrona i użytkowanie zgodne z przepisami szczegółowymi dotyczącymi obiektów i założeń zabytkowych, stanowisk archeologicznych i układów urbanistycznych,
- wykorzystanie istniejących specjalistycznych dokumentacji przy rewaloryzacji zabytkowych założeń parkowych.

Uwagi i informacje możliwe do wykorzystania w zapisie planów miejscowych:

- całkowita ochrona konserwatorska obiektów wpisanych do rejestru zabytków, a także ewidencjonowanych,
- zapewnienie poszczególnym obiektom zabytkowym warunków widoczności i odpowiedniej ekspozycji poprzez ograniczenie gabarytu remontowanych obiektów budowlanych znajdujących się w strefie bądź w szczególnych przypadkach określonych poprzez decyzję Państwowej Służby Ochrony Zabytków zakaz budowy nowych. - Wszelka działalność inwestycyjna w strefie wymaga uzyskania opinii Państwowej Służby Ochrony Zabytków,
- wszelkie inwestycje ingerujące w strukturę ziemi i dotyczące terenów, na których zlokalizowane są stanowiska archeologiczne muszą zostać poprzedzone sondażowymi badaniami wykopaliskowymi.

5.1.2 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żyraków

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (zwany również planem miejscowym) to dokument stanowiący podstawę planowania przestrzennego na terenie gminy. Zgodnie z art. 14 ust. 8 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jest aktem prawa miejscowego. Oznacza to, że ustalenia planu są wiążące dla jednostek samorządu terytorialnego, jak również dla obywateli. Projekt planu miejscowego sporządza się przy udziale społeczeństwa, a po uchwaleniu przez radę gminy podlega on sprawdzeniu przez wojewodę w celu oceny zgodności jego zapisów z prawem. Ustalenia planu miejscowego nie mogą być sprzeczne z polityką przestrzenną określoną w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Na terenie gminy Żyraków obowiązują następujące Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego:

1) MPZP w miejscowości Mokre uchwalonego Uchwałą Nr 2/6/98 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 12 listopada 1998 r.
2) MPZP w miejscowości Straszęcin uchwalonego Uchwałą Nr XXV/221/2001 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 15 marca 2001 r.

3) MPZP w miejscowości Zawierzbie i Straszęcin uchwalonego Uchwałą Nr XXXI/301/05 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 14 czerwca 2005 r.
4) MPZP na obszarze działki nr 800 w miejscowości Żyraków uchwalonego Uchwałą Nr XXXVII/350/05 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 30 grudnia 2005 r.
5) MPZP na obszarze działek nr 1380, 1381 położonych w miejscowości Góra Motyczna uchwalonego Uchwałą Nr XLIII/411/06 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 27 września 2006 r.
6) MPZP obszaru "Park przemysłowy - Straszęcin" uchwalonego Uchwałą Nr XXII/207/09 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 26 lutego 2009 r.; zmiana: Uchwała Nr XVI/119/15 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 30 grudnia 2015 r.
7) MPZP terenu dawnego poligonu wojskowego "Straszęcin" uchwalonego Uchwałą Nr XXVIII/291/09 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 26 listopada 2009 r.
8) MPZP dla obszaru "Skarpa", "Przy drodze" i "Przy Wisłoce" w miejscowości Żyraków uchwalonego Uchwałą Nr VI/36/15 Rady Gminy w Żyrakowie z dnia 31 marca 2015 r.

5.1.3 Strategia Rozwoju Gminy Żyraków na lata 2014 - 2024

Strategia Rozwoju Gminy Żyraków na lata 2014 - 2024 została przyjęta Uchwałą Rady Gminy Żyraków Nr XLVII/367/14 z dnia 24.10.2014 r. Opracowana została w celu dostosowania się do zmieniających się uwarunkowań społecznych, gospodarczych, kulturowych i środowiskowych. To plan systemowego, falowego działania władz wobec szans i zagrożeń wynikających ze zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych, zawiera najważniejsze informacje marketingowe i strategiczne gminy oraz określa przewidywaną efektywność podejmowanych i planowanych działań gospodarczych. Podstawowym celem rozwoju gminy Żyraków powinien być rozwój zrównoważony oparty na wykorzystaniu warunków naturalnych dla rozwoju turystyki i rekreacji, agroturystyki i rolnictwa oraz na nieuciążliwej wytwórczości rzemiosła. W trosce o środowisko naturalne i zasoby przyrodnicze ważne jest podejście w sposób zrównoważony gwarantujący rozwój społeczno - gospodarczy przy poszanowani środowiska naturalnego, jego walorów i nie degradacyjnej eksploatacji zasobów. Podstawowym sposobem ochrony środowiska naturalnego, dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego gminy stanowią działania edukacyjne skierowane nie tylko do dzieci i młodzieży a także do całości społeczeństwa.

Cele strategiczne dla gminy Żyraków:

1. Pełne wykorzystanie walorów i zasobów przyrodniczych oraz bliskie położenie dużej aglomeracji miejskiej dla rozwoju turystyki, agroturystyki, budowa infrastruktury rekreacyjno - sportowej,

2. Pełna ochrona środowiska przyrodniczego, w tym walorów, które stanowią szansę dla rozwoju gminy Żyraków,

3. Ochrona istniejących wartości kulturowych oraz kultywowania tradycji i atrakcyjności sztuki lokalnej,

4. Tworzenie mechanizmów promocji atrakcyjności rozwoju gminy.

Zwrócona została także uwaga na niedostateczną ochronę oraz brak środków finansowych na utrzymanie na terenie gminy obiektów zabytkowych. Dokumentem wyznaczającym kierunki polityki przestrzennej gminy wraz z uwzględnieniem ochrony dóbr kultury jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Żyraków z późniejszymi zmianami. Gmina Żyraków w chwili obecnej nie posiada Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy.

5.2 Ogólna charakterystyka zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Żyraków

5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy

Gmina Żyraków położona jest w płd. - wsch. części Polski, w dolinie rzeki Wisłoki. Jej powierzchnia liczy ponad 110 km2, którą zamieszkuje obecnie 14 004 mieszkańców. Przebiegający przez Gminę odcinek autostrady A4 wraz z węzłem autostradowym "Dębica - Żyraków" oraz bliskość

miasta powiatowego Dębicy pozwala łączyć walory spokojnego, wiejskiego życia z miejskimi udogodnieniami.

Gmina Żyraków w obecnym kształcie administracyjnym funkcjonuje od 01.01.1973 r. Od 01.01.1999 r. znajduje się administracyjnie w województwie podkarpackim, w powiecie dębickim. Od wschodu graniczy z miastem i gminą Dębica, od zachodu z gminą Czarna, a od północnego - zachodu z gminami Radomyśl i Przecław. Południowa część Gminy to tereny równinne z rozbudowaną infrastrukturą techniczną we wsi Straszęcin, gdzie znajdują się większe zakłady. Użytki rolne stanowią największą część gruntów w gospodarstwach rolnych (7.370 ha, 82%), a lasy zajmują 9 % gruntów.

Gmina Żyraków położona jest w obrębie makroregionu Kotliny Sandomierskiej z wydzielonymi mezoregionami: Wysoczyzną Tarnowską i Doliną Wisłoki, które charakteryzują się odmiennymi typami rzeźby terenu. Najniższy punkt w Gminie znajduje się na północy w rejonie Korzeniowa około 173,4 m n.p.m., a najwyższy, bo 246,2 m n.p.m. to wzgórze w Zasowie, gdzie zlokalizowano zbiornik wyrównawczy ujęcia wody w Nagoszynie. Gmina liczy 13 Sołectw, do których należą: Bobrowa, Bobrowa Wola, Góra Motyczna, Korzeniów, Straszęcin, Wiewiórka, Wola Wielka, Wola Żyrakowska, Zawierzbie, Żyraków, Mokre, Zasów, Nagoszyn.

5.2.2 Zarys historii obszaru [10]

Początki osadnictwa na terenie gminy sięgają dawnych wieków. Pierwsze ślady obecności człowieka mogą pochodzić sprzed 8 tys. lat p.n.e. We wczesnym średniowieczu Dolina Wisłoki była zasiedlana przez plemię Lędzian. Za czasów panowania Kazimierza Wielkiego powstały Żyraków, Góra Motyczna, Wiewiórka i Zasów. Było to w latach 1341-1345. Od tego czasu do XVI w. ziemie te przeżyły wiele klęsk i najazdów głównie Tatarów i Rosjan. Kolejną klęską stał się Potop Szwedzki w XVII w. Następny wiek to czas rozbiorów.

Po dawnej świetności nie pozostało praktycznie nic. Na doszczętnie zrujnowany region spadły dodatkowo klęski żywiołowe. W 1772 r. i 1774 powodzie zniszczyły pola uprawne, domy i zabudowania gospodarcze. Kolejne karty historii również obfitowały w niepowodzenia i klęski. Podczas rabacjii galicyjskiej popełniono wiele mordów, a niektóre z nich odznaczały się szczególnym okrucieństwem. W Straszęcinie wg kronik parafialnych zabito 9 osób, a na terenie parafii zasowskiej 14 osób. Z morderstwami była połączona zawsze grabież i niszczenie budynków oraz zabudowań dworskich. W latach 1831, 1848 i 1873 wybuchały epidemie cholery, za każdym razem zbierając duże żniwa. Liczba zachorowań w niektórych miejscowościach była tak duża, że zamieniała całą wieś w jedno cmentarzysko.

Wiek XIX to czas wyraźnych zaczątków rozwoju szkolnictwa wiejskiego. Do powstania szkół przyczyniali się często właściciele majątków. W roku 1847, z materiału dostarczonego przez tamtejszego właściciela hrabiego Kuczkowskiego, wybudowano pierwszą szkołę w Zasowie. Skutki I wojny światowej dotkliwie odczuwali okoliczni mieszkańcy. W 1915 r. w maju ruszyła ofensywa austriacko- niemiecka. Powołano prawie wszystkich chłopców i mężczyzn do wojska, część z nich poległa w walce.

W 1918 r. potęga austriacka zaczęła się rozpadać. W 1931 r. w ramach reformy zlikwidowano powiat pilźnieński i utworzono gminę zbiorową w Straszęcinie, która została przeniesiona do Żyrakowa. W 1937 r. utworzono powiat dębicki. Dębica stała się miastem powiatowym. Rozpoczęła się budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego. Rozwijający się przemysł zmienił oblicze miasta Dębicy i sąsiednich regionów, przyspieszył rozwój gospodarczy gminy Żyraków.

Wybuch II wojny światowej pokrzyżował wszelkie plany rozwojowe. Po zakończeniu pierwszych działań wojennych do Wiewiórki ściągnął Pułk Niemieckiej Altylerii Przeciwpancernej. Pod koniec 1939 r. utworzono Generalną Gubernię. Prawo okupacyjne zabraniało nauczania w szkołach. W listopadzie tego samego roku w Wiewiórce rozpoczęło działalność tajne gimnazjum. Na terenie byłego powiatu Niemcy pod kierunkiem gestapo Garblera przeprowadziły 12 pacyfikacji. W 1943 r. spacyfikowano m.in. Wiewiórkę, Zasów i Bobrowę. W 1944 wojska niemieckie zaczęły się wycofywać. Zacięte walki toczyły się o wieś Mokre, Wiewiórkę i Zasów. Mieszkańcy otrzymywali nakazy wysiedlenia. Nastały nędza i głód. Dopiero w połowie stycznia 1945 r. ruszyła ofensywa, ludzie zaczęli wracać do swoich domów. Zaczął się wówczas nowy rozdział w dziejach regionu.

[10] na podstawie: Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żyraków na lata 2016-2019.

Szybki rozwój gospodarczy rozpoczęty w XX – leciu międzywojennym, który był kontynuowany po zakończeniu II wojny światowej. W roku 1955 duży powiat dębicki podzielono na 2 mniejsze: dębicki i ropczycki. Żyraków znalazł się w obrębie powiatu dębickiego należącego wówczas do województwa rzeszowskiego. Lata 1955-72 to okres gromadzkich rad zlokalizowanych w Straszęcinie, Bobrowej, Zasowie i Żyrakowie. 1 czerwca 1975 r. został wprowadzony nowy podział administracyjny kraju. Dotychczasowy powiat dębicki został włączony do nowo utworzonego województwa tarnowskiego. Ponowna zmiana nastąpiła 1 stycznia 1999 r. Gmina Żyraków wraz z nowo utworzonym powiatem dębickim, którego jest częścią, weszła w skład województwa podkarpackiego.

5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego, którym jest „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze". Na zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy Żyraków składają się obiekty stanowiące świadectwo minionej epoki oraz posiadające wartość historyczną, artystyczną lub naukową, w tym zabytki nieruchome, zabytki ruchome, stanowiska archeologiczne. Ocalałe, znaczące elementy krajobrazu kulturowego, stanowią o pamięci historycznej, tożsamej dla regionu. W tym znaczeniu stanowi on przedmiot ochrony, której formy określają w różnym stopniu cztery ustawy, a mianowicie:

1. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
2. ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
3. ustawa o ochronie przyrody,
4. ustawa prawo ochrony środowiska.

W krajobrazie Gminy Żyraków odnaleźć można obiekty zabytkowe stanowiące spuściznę kulturową tego regionu. Zaliczyć można do nich stanowiska archeologiczne świadczące o początkach osadnictwa na tych rejonach, zespoły parkowo-dworskie w Zasowie, Korzeniowie, Straszęcinie, obiekty sakralne, budynki mieszkalne oraz kapliczki przydrożne.

- **Obiekty sakralne**

Grupę zabytków sakralnych na terenie gminy Żyraków tworzą:

Nagoszyn. Kościół parafialny rzym.-kat. p.w. Antoniego Padewskiego (rejestr zabytków nr A-315 z 24.09.1988 r.). Obecny kościół został wzniesiony w latach 1922-25 staraniem ks. Jana Pięty, ale zamiar budowy świątyni podjął ks. Błażej Potoczek w 1908 r. Za twórcę projektu kościoła uważa się prof. Politechniki Lwowskiej, arch. Teodora Talowskiego (1857-1910). Pracami przy budowie kościoła kierował arch. J. W. Krawczyk, oraz St. Kostrzewa.

Kościół usytuowany jest w centrum wsi, przy drodze lokalnej prowadzącej z Bobrowej do Dąbrówki Wisłockiej. Murowany z cegły ceramicznej, pełnej, na planie wydłużonego prostokąta. Mury wewnętrzne otynkowane, z zewnątrz licowane zendrówką o wątku główka-wozówka, w partiach dekoracji wozówkowej. Dekoracja architektoniczna wykonana jest też w tynku. Mury obwodowe wzmocnione skarpami 1, 2-schodkowymi umieszczonymi w narożach i odpowiednio do układu przęseł, także ankrowane. Mury wieży i znajdującej się przy niej klatki schodowej u podstawy są pogrubione. Otwory okienne prostokątne, sklepione łukiem ostrym, prostym i koliście. Otwory drzwiowe prostokątne, niektóre górą zamknięte łukiem ostrym. Prezbiterium 1-przęsłowe, 3-bocznie zamknięte, po bokach z dwoma zakrystiami. Korpus kościoła na planie prostokąta, obejmuje szerokość zakrystii, 3-nawowy, 4-przęsłowy. Przęsła środkowej nawy, prostokątne są prawie dwa razy większe od bocznych, kwadratowych. Ostatnie, wsch. przęsło bocznej nawy zajmuje wieża na planie kwadratu. Od frontu znajduje się kruchta o szerokości równiej nawie środkowej. Nad nią znajduje się chór muzyczny, 2-przęsłowy.

Kościół jest 1-wieżowy, przy fasadzie z wieżą na bocznej, płd. osi, posiada układ bazylikowy. Prezbiterium i nawa środkowa są jednej wysokości, przykryte stromym dachem 2-spadowym, przechodzącym nad absydą w 3-spadowy. Na kalenicy dachu znajduje się sygnaturka o 8-bocznym tamburze, z latarnia o arkadowym przepruciu, przykryta 8-bocznym hełmem iglicowym z kulą i krzyżem. Niższe są nawy boczne i zakrystia, przykryte wspólnym dachem pulpitowym. Wieża jest

najwyższa, u podstawy 4-boczna, graniasta, 4-kondygnacyjna, naroża ze skarpami, zwieńczona hełmem iglicowym, z kulą i krzyżem. Wyposażenie współczesne kościołowi, neogotycki, jednolite.

Kościół otoczony jest murem wpisanym do rejestru zabytków pod nr A-1298 z 09.12.2014 r. Ogrodzenie murowane jest z cegły ceramicznej, pełnej na zaprawie wapienno-piaskowej, przykryte czterospadowymi czapami kamiennymi, przęsła metalowe z ozdobnie profilowanymi prętami kutymi ze zwieńczeniami w formie trójdzielnego grotu. Mur od strony płn. i płd. - wsch. został wzniesiony na niewielkim betonowo-kamiennym cokole.

Zasów. Kościół parafialny rzym.-kat. p.w. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika (rejestr zabytków nr A-427 z 18.12.1998 r.). Kościół został wybudowany w 1885 r. na miejscu starszego drewnianego, jako fundacja rodziny Łubieńskich herbu Pomian, właścicieli Zasowa. W 1887 r. kościół konsekrowano. Położony jest w centrum wsi, przy lokalnej drodze wiodącej z Woli Żyrakowskiej do Radomyśla Wlk. Rzut kościoła symetryczny, o urozmaiconym obrysie, sugerującym krzyż łaciński. Murowany z cegły ceramicznej, pełnej. Fundamenty z głazów skalnych, mury otynkowane obustronnie. Mury obwodowe wzmocnione skarpami 1 i 3-schodkowymi umieszczonymi w narożach. Prezbiterium prostokątne, 2-przęsłowe, zamknięte 3-bocznie. Przy nim po obu stronach dostępne są analogiczne, kwadratowe zakrystie. Nawa nieznacznie szersza od prezbiterium, na planie wydłużonego prostokąta, 5-przęsłowa, z kaplicami transeptu, kwadratowymi. Chór muzyczny zajmuje zach. przęsło nawy, 3-przęsłowe. Na osi kościoła, od zach. znajduje się przyziemie dawnej wieży. W nawie ołtarz barokowy, chrzcielnica barokowa z 2 poł. XVII w., ołtarze, konfesjonały, szafa w zakrystii - neogotyckie. W zakrystii - składziku zachowane fragmenty pierwotnej polichromii secesyjnej.

Straszęcin. Kaplica grobowa właścicieli Przyborowa - Reyów i Jabłonowskich. Pochodzi z 2 poł. XIX w. i usytuowana jest na cmentarzu parafialnym. Prowadzi do niej aleja pomiędzy grobami. Niewielkich rozmiarów, wysoka, zbudowana na planie prostokąta. Wejście zdobi prosty, trójkątny szczyt. Jasne, tynkowane ściany, opięte na narożnych pilastrach zdobią dwa okna umieszczone w bocznych elewacjach zwieńczone odcinkami gzymsu. Budowlę obiega szeroki, profilowany gzyms podokapowy. Obiekt w ostatnich latach został odremontowany.

Straszęcin. Kaplica grobowa właścicieli Straszęcina - Subenwollów. Pochodzi z początku XX w. i usytuowana jest na cmentarzu parafialnym. Niewielkich rozmiarów, na planie prostokąta, nakryta dachem dwuspadowym krytym dachówką. Budowlę obiega szeroki, profilowany gzyms podokapowy. Obiekt w ostatnich latach został odremontowany.

Zasów. Kaplica cmentarna. pochodzi z 2 poł. XIX w. i usytuowana jest na cmentarzu parafialnym w Zasowie, przy głównej alei biegnącej przez cmentarz. Murowana, tynkowana, na planie prostokąta zakończona półkoliście i nakryta dwuspadowym dachem. Wejście do kaplicy w elewacji frontowej, drzwi drewniane, zakończone łukiem ostrym. Ściana frontowa zakończona wysoką attyką utworzoną przez sterczyny nakryte daszkami dwuspadowymi. Na szczycie metalowy krzyż.

- **Cmentarze**

Zasów. Cmentarz wojenny z I wojny światowej. Cmentarz pochodzi z I wojny światowej. Znajduje się na niewielkim stoku. Lewym bokiem przylega do miejscowego cmentarza parafialnego, przy drodze Zasów - Róża od której doprowadza do bramy cmentarza ścieżka. W 132 mogiłach indywidualnych i 4 zbiorowych pochowano tutaj 238 żołnierzy w tym: 92 niemieckich, 72 rosyjskich, 21 austrowęgierskich oraz 53 o nieznanej narodowości. Wśród nich zaledwie 76 to zidentyfikowani. Na mogiłach zbiorowych ustawiono wysokie betonowe krzyże, na pojedynczych (połączonych w grupy) niewysokie betonowe cokoliki z żeliwnym krzyżem na licu, charakterystyczne dla cmentarzy z I wojny światowej zlokalizowanych na tym terenie. Oś cmentarza stanowi aleja, która rozdziela się w połowie cmentarza, by połączyć się ponownie u podnóża ustawionego na szczycie wzniesienia pomnika. Jest to wysoki betonowy postument zwieńczony masywnym tympanonem z krzyżem greckim na szczycie. Cmentarz ogrodzony jest balustradą z metalowych rur zawieszoną na masywnych betonowych słupach. Z tyłu, za pomnikiem, ogrodzenie stanowi pełny mur. Wejście przez bramkę, zwieńczoną umieszczonym na kolumnach zadaszeniem. W latach 2013-2014

przeprowadzono remont cmentarza. Podczas prac zakonserwowano zachowane elementy wyposażenia cmentarza i wykonano tabliczki inskrypcyjne na nagrobki. Zmieniono także treść głównej, kamiennej tablicy pomnika na opisaną wyżej.

- **Założenia dworsko-parkowe**

Korzeniów. Zespół dworsko-parkowy (rejestr zabytków nr A-213 z 31.01.1980 r.). Zespół składający się z murowanego dworu, parku oraz kapliczki znajduje się w południowej części miejscowości, po wschodniej stronie lokalnej drogi prowadzącej ze Straszęcina do Przecławia, na terenie płaskim, w rozległej dolinie rzeki Wisłoki. Od zachodu zespół ograniczony jest drogą, z pozostałych stron otaczają go pola uprawne. Początki założenia dworskiego sięgają połowy XVII w.

Dwór w Korzeniowie wzniesiony został w k. XVIII w., przebudowany w stylu klasycystycznym w 1. poł. XIX w. Jego właścicielami byli: Adam Pohlman, Kazimierz Wilczyński, Szloma i Chawa Linde, Berisch Maschler. Jan Steczkowski, ówczesny minister skarbu, przekazał w 1934 r. majątek Uniwersytetowi Jagiellońskiemu, który z kolei odsprzedał go hr. Zgurniakowi. Ostatnim właścicielem dworu był przedsiębiorca naftowy Leopold Szerauc, mieszkający w Korzeniowie do 1937 r. i pochowany po śmierci w 1943 r. w pobliżu kapliczki przy północnej granicy parku. Po II wojnie światowej w majątku mieściło się technikum rolnicze, a od 1953 r. szkoła podstawowa. W latach 80-tych XX w. przeprowadzono remont budynku dworu, podczas którego przebudowano wnętrze dostosowując je dla potrzeb szkoły, wtedy też wykonano w dachu lukarny, doświetlające poddasze.

Dwór ulokowany jest w środkowej części zachowanego założenia, na terenie którego znajduje się kilka stawów, w tym najokazalszy przed frontem dworu. Wybudowany na rzucie wydłużonego prostokąta, przekryty dachem łamanym tzw. polskim, z niewielkimi lukarnami z daszkami dwuspadowymi w trzech połaciach dachu. Bryła budynku urozmaicona jest od frontu portykiem kolumnowym w wielkim porządku. Portyk przekryty jest poprzecznym dachem dwuspadowym. Dwór jest murowany, kryty dachówką ceramiczną. Elewacja frontowa dworu, zachodnia, jest dziewięcioosiowa, niesymetryczna, z portykiem kolumnowym na osi i dwoma lukarnami po obu jego stronach. Portyk poprzedza główne wejście do budynku, nad nim, w kondygnacji piętra znajduje się taras z prostą metalową balustradą. Okna parteru ozdobione są prostymi, płaskimi opaskami, Trójkątny szczyt portyku zdobi półkoliste okienko oparte na gzymsie. Elewacja ogrodowa, wschodnia, jest dziesięcioosiowa, z facjatą z tarasem i trzema otworami na osi, po której obu stronach znajdują się lukarny. Elewację zdobią opaski ośmiu okien parteru oraz płaskie pilastry pomiędzy otworami w facjacie. Elewacja południowa jest trzyosiowa, elewacja północna dwuosiowa z bocznym wejściem. Wszystkie naroża dworu zaakcentowane są boniowaniem, całość obiega dość płytki gzyms kordonowy. We wnętrzach zachowane są oryginalne schody, kominek oraz dwa piece z dekoracyjnymi kaflami.

Dwór otoczony jest parkiem krajobrazowym. Front dworu podkreślony jest owalnym stawem, pozostałe stawy usytuowane są w jarze po wschodniej stronie dworu oraz w zachodniej części parku. W parku zachowany jest częściowo starodrzew. Powierzchnia całego kompleksu wynosi 16,9 ha, w tym 1,5 ha stanowią stawy i ok. 4 ha. teren zadrzewiony.

W skład zespołu oprócz dworu i parku wchodziły jeszcze drewniane budynki (dziś nieistniejące). W przeszłości była w nich zlokalizowana stolarnia i kuźnia. Z zabytkowych elementów architektonicznych na terenie parku znajduje się figura Matki Bożej zlokalizowana we wschodniej części zespołu w pobliżu stawu oraz zabytkowa kapliczka kryta gontem, znajdująca się na niewielkim wzniesieniu obsadzonym sosną w północno - zachodniej części obiektu.

Nasz Korzeniów. Zespół dworsko - parkowy w Korzeniowie został wpisany do Karpackiego szlaku ogrodów i domów historycznych.

Straszęcin. Zespół dworsko-parkowy (rejestr zabytków nr A-42 z 24.09.2001 r.). Obiekt położony jest w centralnej części wsi w sąsiedztwie kościoła parafialnego i budynku Zespołu Szkół Publicznych w Straszęcinie, ok. 2,5 km od zjazdu z autostrady A4.

Dwór przebudowany został w pierwszej połowie XIX w. przez Atanazego Raczyńskiego, ówczesnego właściciela Zawady. Murowany, piętrowy częściowo podpiwniczony, na planie prostokąta z balkonem na osi fasady głównej. Budynek dworku położony jest centralnie i rozdziela przyległy teren na część południową i północną. Wokół budynku dworu znajduje się niewielki park ze

starym drzewostanem. Po stronie południowej dworu układ zieleni utrzymany jest w typie "nowowłoskim" (aleja grabowa obiegająca z trzech stron partery kwiatowe przed dworem) z elementami naturalistycznymi (grupa modrzewi i akacji). Natomiast po stronie północnej występują małe grupy i pojedyncze okazy robini, świerka i topoli, co świadczy o naturalistycznej kompozycji tej części parku. Wśród zachowanych okazów odpowiadających wiekiem kompozycji ogrodu z końca XIX wieku, znajduje się również pewna ilość drzew, zasadzonych w okresie powojennym. W części północnej zasadzenia te dokonane zostały w nawiązaniu do układu ogrodu (wzdłuż drogi wjazdowej jawory, oraz przy ścieżce do spichlerza lipy). Na szczególną uwagę w parku zasługują sędziwe letnie modrzewie i graby, których średnica przekracza 120 cm oraz jawory, topole, lipy, kasztanowce, jesiony, sosny, cisy, katalpy, magnolie i migdałowce. W całości wyróżnia się szczególnie aleja grabowa. Park, ze względu na unikatową roślinność w tym terenie, podlega ochronie. Obecny wygląd budynku dworu jest wynikiem prac remontowo - adaptacyjnych przeprowadzonych w latach 1985 - 86 i w 2000 r. W 2015 r. zostały wykonane prace przy konserwacji zabytkowego drzewostanu parku (przycinka drzew i krzewów nad alejkami oraz koszenie trawy, grabienie i wywóz liści).

Zasów. Zespół dworsko-parkowy (rejestr zabytków nr A-199 z 26.11.1979 r.). Najciekawszym zasowskim zabytkiem są ruiny dworu Łubieńskich i otaczający je park.

Dwór został wzniesiony w stylu klasycystycznym, na przełomie XVIII i XIX w. w otoczeniu parku w stylu angielskim, o zatartej kompozycji, z dwoma stawami. W tym czasie Zasów należał do Kazimierza Kuczkowskiego. Po jego śmierci w 1873 r. dobra nabył hr. Witold Łubieński i do końca II wojny światowej był własnością rodziny Łubieńskich. Obecnie w bardzo złym stanie, został zniszczony w wyniku działań wojennych. Pozbawiony opieki popadł w całkowitą ruinę. Ze względu na bezpieczeństwo obecnie otoczony jest metalową siatką. Dwór położony jest w centralnej części wsi, w odległości ok. 100 m na płn. od skrzyżowania dróg Dębica-Radomyśl. Ruina dworu znajduje się w historycznych granicach założenia dworsko-parkowego. Usytuowany na niewielkim wniesieniu. Nieistniejącą kalenicą skierowany ku drodze wiejskiej. Fasadą ku wsch. Sąsiaduje z budynkiem szkolnym. Murowany z cegły, otynkowany. Fundamenty z kamienia z dodatkiem cegieł. Wzniesiony i rozbudowany na planie prostokąta, podpiwniczony, z piwnicami o kolebkowych sklepieniach. Wejście główne od strony elewacji wsch. przez ganek otoczony kolumnami.

Park usytuowany w historycznych granicach założenia dworsko-parkowego. W stylu angielskim, o zatartej kompozycji, z dwoma stawami. Zajmuje powierzchnię 11,5 ha, z tego 8 ha stanowi teren zadrzewiony, a ok. 0.3 ha stawy. Park jest kompozycją krajobrazową XVII/XVIII w. przekształconą zapewne w XIX w. w okresie przebudowy dworu. Obiekt posiada duże walory kompozycyjno - przyrodnicze i jest przykładem parku krajobrazowego, którego tworzywem jest drzewostan w układach swobodnych i regularnych powiązany z układem wodnym i zróżnicowaną rzeźbą terenu. W latach 1998 - 2002 Gmina Żyraków wykonała konserwację zabytkowego drzewostanu, tj. prace konserwacyjno-pielęgnacyjne. W 2015 r. wykonane były prace przy wycince drzew i krzewów nad alejkami oraz koszenie i grabienie liści.

Żyraków. Zespół dworsko-parkowy (rejestr zabytków A-87 z 07.06.2004 r.). Budynek dworu wchodzi w skład dawnego założenia dworsko-folwarcznego. Składa się obecnie z murowanego dworu, parku krajobrazowego, i śladów po dawnych stawach. Położony jest w centrum miejscowości, w pobliżu kościoła, przy drodze prowadzącej z Dębicy przez Zawierzbie do Przecławia. Dwór został wzniesiony przed poł. XIX w. Około 1920 r. uległ gruntownej przebudowie. Pierwszym właścicielem dworu był Witold Pieniążek. W czasie II wojny światowej pomieszczenia i wyposażenie dworu zostało doszczętnie zdewastowane i rozgrabione. W 1946 r. przeprowadzono parcelację obszaru rolnego należącego do dworu. Po II wojnie światowej budynek służył celom społecznym. Od 1946 do 1996 r. w budynku mieściła się Gromadzka Rada Narodowa oraz Urząd Gminy. W następnych latach obiekt został przeznaczony dla mieszkańców wsi. Swoją działalność prowadziła Gminna Świetlica Profilaktyczno-Wychowawcza, Punkt konsultacyjny Związku Kombatantów Politycznych, Polskie Stronnictwo Ludowe, Ludowy Klub Sportowy w Żyrakowie. Obecnie po generalnym remoncie (2016-2018) służy celom kulturalnym Gminy. Dwór na murowany, tynkowany, na rzucie wydłużonego prostokąta. Budynek 2-traktowy, 4-osiowy, z fasadą przy płd. elewacji. Podpiwniczony przy wsch. trakcie, 2-kondygnacyjny, z poddaszem. Przykryty dość wysokim dachem, o kalenicy na dłuższym

boku, 2-spadowym. Portyk kolumnowy z tarasem, 2-przęsłowy, obejmuje środkową część fasady, wysokością dochodzi do poziomu piętra.

- **Budownictwo mieszkalne/drewniane**

Liczne drewniane budynki mieszkalne z terenu Gminy Żyraków obecnie nie istnieją bądź są w złym stanie technicznym, często niezamieszkałe. Na ich miejscu powstają budynki murowane rzadko nawiązujące do kształtów obiektów tradycyjnych (np. dom nr 117 i 146 w Górze Motycznej), bądź są gruntownie przebudowywane (np. dom nr 184 w Zasowie-Parkany).

Przykładami zachowanych budynków drewnianych są m.in. dom nr 171 w Górze Motycznej, dom nr 114 w Korzeniowie, dom nr 4 i 209 w Nagoszynie, dom nr 19 w Zasowie i dom nr 185 w Zasowie-Parkany. Przeważnie są to budynki niewielkich rozmiarów, jednokondygnacyjne, na planie prostokąta, z dachem dwuspadowym. Pochodzą z początku lub połowy XX w.

- **Kapliczki i figury przydrożne**

Na terenie Gminy Żyraków występuje wiele kapliczek i figur przydrożnych. Obiekty tego typu są rozpowszechnionym elementem krajobrazu nie tylko regionu dębickiego, ale i przeważającej części kraju. Ich ustawianie wiązało się z lokalną tradycją oraz religijnym, duchowym doświadczeniem fundatorów katolickich. Powstawały na pamiątkę ważnych wydarzeń historycznych, sytuacji rodzinnych, z obawy przed chorobami czy wojnami. Miały charakter dziękczynny, suplikacyjny a nawet odstraszający. Najczęściej wybierano lokalizację w pobliżu świątyń, przy skrzyżowaniach, przy wjeździe do wsi przy mostach, a bardziej osobiste przed domami.

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Żyraków łącznie jest 13 takich obiektów. Przeważnie zbudowane są z cegły oraz betonu, stanowią w większości własność prywatną, stawiane były zazwyczaj w 2 poł. XIX w. lub pocz. XX w. Wyjątek stanowi figura św. Jana Nepomucena wchodząca w skład zespołu pałacowo-parkowego w Straszęcinie z przełomu XVIII i XIX w.

W większości są to kapliczki domkowe z wewnętrznym pomieszczeniem na modlitwę, łącznie dziesięć: 2 kapliczki w Bobrowej, 3 kapliczki w Korzeniowie, kapliczka w Nagoszynie, Straszęcinie, Wiewiórce, Woli Żyrakowskiej i Żyrakowie. Występują także dwie figury na postumencie: figura św. Jana Nepomucena w Straszęcinie oraz figura św. Antoniego w Wiewiórce. Natomiast jedna kapliczka jest drewniana, skrzynkowa na niskim słupie, w Nagoszynie. Wszystkie kapliczki prezentują w zdecydowanej przewadze bardzo dobry lub dobry stan zachowania.

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Na terenie Gminy Żyraków w ewidencji zabytków znajduje się 277 stanowisk archeologicznych. Obszar gminy znajduje się na 9 obszarach AZP: 100-70, 100-71, 101-69, 101-70, 101-71, 102-69, 102-70, 102-71, 103-70. Na pięciu z nich występują stanowiska archeologiczne.

Badania wykopaliskowe zostały przeprowadzone na kilku stanowiskach z terenu gminy, m.in. na stanowisku nr 3 w Żyrakowie, stanowisku nr 3 w Górze Motycznej oraz stanowisku nr 9 i 10 w Nagoszynie. Badania te zostały wykonane w związku z budową autostrady A4, która przebiega przez tereny miejscowości gminy Żyraków. Badania prowadziła Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. Badania wykopaliskowe na tych stanowiskach prowadzono w ramach priorytetu 4 Programu Operacyjnego „Dziedzictwo Kulturowe". Badania były finansowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ze środków Funduszu Promocji Kultury.

Żyraków, stan. 3

Stanowisko zostało odkryte w trakcie badań powierzchniowych, prowadzonych w 1998 r. przez A. Szpunara i J. Okońskiego. Stanowisko zlokalizowane zostało na krawędzi dorzecza Wisłoki o ekspozycji południowej południowo-wschodniej i wschodniej, na ternie przysiółka "Kolonia"

w Żyrakowie. Stanowisko położone jest w miejscu charakterystycznym dla osadnictwa wczesnego średniowiecza. W 1999 r. na stanowisku wykonano badania sondażowe w ramach przygotowań do budowy autostrady A4 na odcinku Tarnów-Rzeszów. Badania przeprowadzili odkrywcy stanowiska. W 2000 r. stanowisko zostało zewidencjonowane w systemie AZP, po przeprowadzeniu kolejnej weryfikacji powierzchniowej. We wrześniu 2007 r. na stanowisku rozpoczęto ratownicze badania wykopaliskowe, poprzedzające budowę autostrady A4, które trwały do 2009 r. Badania przeprowadzone zostały przez Fundację Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. Wyniki badań przyniosły m.in. odkrycie bardzo interesujące relikty słowiańskiej wsi z VIII-XI w. Na szczególną uwagę zasługuje 146 wczesnośredniowiecznych obiektów zagłębionych, będących fragmentami naziemnych budynków największej obecnie wsi z tego okresu na Podkarpaciu. Na stanowisku występują również trzy czworokątne półziemianki, kontynuujące tradycyjną formę wczesnosłowiańskiego budynku mieszkalnego. Bardzo charakterystyczne dla osady w Żyrakowie jest także obecność wczesnośredniowiecznych konstrukcji naziemnych. Osada na stanowisku 3 w Żyrakowie jest jednym z rozpoznanych na największą skalę stanowisk wczesnośredniowiecznych na Podkarpaciu. Plan części wsi, znajdującej się w granicach linii rozgraniczenia autostrady A4, ujawnia istnienie charakterystycznego, zagrodowego systemu zabudowy.

Góra Motyczna, stan. 3

Stanowisko zostało odkryte w trakcie badań powierzchniowych prowadzonych w 1998 r. przez J. Okońskiego i A. Szpunar. Stanowisko zlokalizowane zostało na wysokiej krawędzi nad starorzeczem Wisłoki. W 1999 r. na stanowisku wykonano badania sondażowe w ramach przygotowań do budowy autostrady A4 na odcinku Tarnów-Rzeszów. Badania przeprowadzone zostały przez odkrywców stanowiska. W 2007 r. Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego przeprowadziła na stanowisku badania ratownicze. Jesienią 2008 r. na stanowisku przeprowadzono badania ratownicze w ramach Programu Operacyjnego "Dziedzictwo Kulturowe", priorytet 4: Ochrona Zabytków Archeologicznych. W trakcie badań wyeksplorowano 2 wykopy o łącznej powierzchni 2 arów. Wytyczono je w miejscu występowania na powierzchni śladów rozorywanych obiektów z zabytkami z wczesnego średniowiecza. Odkryto i wyeksplorowano 18 obiektów archeologicznych (budynki, jamy, ślady po słupach). Wśród zbadanych obiektów wyróżniono 3 jamy z ceramiką kultury łużyckiej z wczesnej epoki żelaza (700-400 lat p.n.e.). Znaleziono też m.in. fragment naczynia toczonego na kole z młodszego okresu rzymskiego (III-IV w. n.e.). Jest to pierwszy na miejscu stanowiska 3 ślad pobytu ludzi w tym czasie. Wyniki przeprowadzonych badań archeologicznych pozwalają przyjąć, iż stanowisko było osadą o rozproszonej zabudowie w typie przysiółków. W skład poszczególnych zagród wchodziły obiekty mieszkalne lub mieszkalne z towarzyszącymi im gospodarczymi, otoczone jamami i dołkami posłupowymi. W trakcie badań sondażowych w 1999 r. zbadano kolejne 2 obiekty, które również uznać można za pozostałości budynków mieszkalnych, nieznacznie zagłębionych w podłoże. Niewykluczone, iż niewielka głębokość obiektów była i w tym przypadku wynikiem silnego zniszczenia stanowiska, szczególnie w jego części południowej. Stanowisko nr 3 w Górze Motycznej jest przykładem osady o rozproszonej zabudowie, obejmującej występujące co kilkadziesiąt metrów zespoły zagród, których pozostałością są budynki o rozmaitej funkcji, m.in. Mieszkalnej. Stanowisko jest silnie zniszczone.

Nagoszyn, stan. 9 i 10

Stanowisko zostało odkryte w trakcie badań powierzchniowych, prowadzonych wiosną 1995 r. przez prof. dr hab. M. Parczewskiego na obszarze 101-71. Stanowisko zlokalizowane zostało na terasie nadzalewowej doliny Wisłoki. W trakcie prospekcji terenowej w ramach AZP stwierdzono m.in. obecność skupisk zabytków ruchomych, reprezentujących rozorywane obiekty wczesnośredniowieczne. Jesienią 2008 r. na stanowiskach nr 9 i 10 w Nagoszynie przeprowadzono badania ratownicze w ramach priorytetu 4 programu Operacyjnego "Dziedzictwo Kulturowe". W trakcie badań wyeksplorowano wykop o powierzchni 1 ara. Odkryto na nim m.in. liczne fragmenty ceramiki wczesnośredniowiecznej i nieliczne pradziejowej.

Na terenie Gminy występują dwa stanowiska wpisane do rejestru zabytków, są to:

Stanowisko archeologiczne nr 1 w Wiewiórce. Relikty umocnień obronnych zamku (rejestr zabytków nr A-428 z dnia 19.12.1968 r.). Ruiny zamczyska w Wiewiórce stanowią pozostałości

ziemne po zamku obronnym rodziny Tarnowskich z przełomu XV i XVI wieku. Położone są na niewielkim wzniesieniu w odległości ok. 300 m na wschód od drogi Dębica-Radomyśl Wielki. Zamek miał kształt kwadratu o bokach 30x30 m. W roku 1961 stanowisko było penetrowane przez archeologów z Rzeszowa. Odkryli oni na powierzchni ułamki ceramiki i kafle piecowe datowane na późne średniowiecze. Zamek w Wiewiórce był ulubioną rezydencją hetmana Jana Tarnowskiego. Według rekonstrukcji dr Krzysztofa Moskala, członka Polskiej Akademii Nauk, była to kasztel z wieżami alkierzowymi, które na co dzień pełniły funkcję mieszkalną. Dwór otaczał głęboki mur. Ponad rowem przerzucony był most zakończony gankiem. Dwór wiewiórecki był dla hetmana Tarnowskiego miejscem wypoczynku i swoistym azylem, który chcąc nieco uciec od zgiełku świata zaszywał się w swojej rezydencji. Dziś obiekt jest własnością kilku osób prywatnych. Teren wymaga ciągłych prac porządkowych.

Stanowisko archeologiczne nr 1 w Woli Wielkiej - grodzisko stożkowate (rejestr zabytków nr A-428 z 14.12.1969 r.). Grodzisko w Woli Wielkiej stanowi unikalny typ średniowiecznych umocnień obronnych o wysokich ziemnych wałach. Zlokalizowane jest w południowej części wsi, ok. 100 metrów od Potoku Wiewiórskiego. Posiada stożkowaty kształt, średnicę ok. 25 m i wysokość 8 - 9 m. Przedzielone jest fosą głęboką na 5 m. Zabudowania grodu znajdowały się na okrągłym wzniesieniu otoczonym fosą. Dziś miejsce to położone jest trochę niżej w stosunku do wałów i sprawia wrażenie zapadniętego. W trakcie badań powierzchniowych odkryto fragmenty ceramiki z XIII w. oraz średniowieczne kafle. Obecnie znajdują się one w Muzeum Okręgowym w Tarnowie.

Zestawienie stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Żyraków przedstawiono w Aneksie nr 2 na końcu opracowania.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Żyraków funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie obiektów nieruchomych z terenu Gminy Żyraków wpisanych do rejestru zabytków w podziale na poszczególne miejscowości.

Tabela 1. Zabytki nieruchome Gminy Żyraków wpisane do rejestru zabytków.

Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru
Korzeniów	Zespół pałacowo-parkowy - dwór - park	A-213 z dnia 31.01.1980 r.
Nagoszyn	Kościół parafialny rzym.-kat. p.w. Św. Antoniego Padewskiego	A-315 z dnia 24.09.1988 r.
	Mur ogrodzeniowy kościoła parafialnego p.w. św. Antoniego Padewskiego	A-1298 z dnia 09.12.2014 r.
Straszęcin	Zespół pałacowo-parkowy - dwór - pozostałości parku krajobrazowego	A-42 z dnia 24.09.2001 r.
Zasów	Kościół parafialny rzym.-kat. p.w. Stanisława Biskupa i Męczennika	A-427 z dnia 18.12.1998 r.
	Zespół pałacowo-parkowy - ruiny dworu - dawna portiernia - park	A-199 z dnia 26.11.1979 r.
Żyraków	Zespół pałacowo-parkowy - dwór - pozostałości d. założenia parkowego	A-87 z dnia 07.06.2004 r.

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Poniższa tabela przedstawia zestawienie obiektów ruchomych z terenu Gminy Żyraków wpisanych do rejestru zabytków w podziale na poszczególne miejscowości.

Tabela 2. Zabytki ruchome Gminy Żyraków wpisane do rejestru zabytków.

Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków
Straszęcin	Wyposażenie i wystrój kaplicy cmentarnej Reyów i Jabłonowskich na cmentarzu parafialnym w Straszęcinie	B-915 z dnia

Zasów	Wyposażenie i wystój kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika	B-111 z dnia 29.10.2004 r.
Żyraków	Drewniana rzeźba św. Jana Nepomucena	B-584 z dnia 15.10.2018 r.

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Poniższa tabela przedstawia zestawienie stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Żyraków wpisanych do rejestru zabytków w podziale na poszczególne miejscowości

Tabela 3. Stanowiska archeologiczne Gminy Żyraków wpisane do rejestru zabytków.

Miejscowość	Obszar AZP	Nr st. w miejsc.	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Nr rej. zabytków
Wiewiórka	101-70	1	3	Relikty dworu obronnego	XV-XVI w.	A-429 z dnia 19.12.1968 r.
Wola Wielka	102-70	1	1	Grodzisko stożkowate	Średniowiecze - czasy nowożytne	A-428 z dnia 19.12.1968 r.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie", a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków". Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska", czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*t. j.: Dz. U. 2019. 1886*).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez miedzy innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych miedzy innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Żyraków została sporządzona w 2006, zaktuolizowana w 2016 r. oraz obecnie - 2020 r. Aktualizacja ewidencji zabytków pozwala przeanalizować aktualny stan zabytków występujących na terenie Gminy. Kilka obiektów obecnie już nie istnieje, m.in. domy drewniane nr 117 i 146 w Górze Motycznej, stodoła nr 114 w Korzeniowie, dom oraz budynek gospodarczy nr 38 w miejscowości Mokre, dom nr 94 w Straszęcinie i nr 34 w Wiewiórce. Zostały one rozebrane, często na ich miejscu obecnie stoi współczesny murowany budynek mieszkalny. W skutek pożaru zniszczeniu uległa kuźnia ze stelmarnią z zespołu dworsko-parkowego w Korzeniowie. Ponadto szkoła w miejscowości Nagoszyn została wykreślona z Gminnej Ewidencji Zabytków za zgodą Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz dom drewniany

w miejscowości Zasów - Parkany nr 184 ze względu na utracone walory kulturowe. Po rewizji terenowej przeprowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków z siedzibą w Przemyślu - Delegatura w Rzeszowie, włączono do Gminnej Ewidencji Zabytków kapliczkę Matki Boskiej zlokalizowaną w Korzeniowie na terenie zespołu dworsko-parkowego.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Żyraków zawiera łącznie 318 obiektów: 41 zabytków nieruchomych, 277 stanowisk archeologicznych. Występują w niej obiekty wpisane są do rejestru zabytków województwa podkarpackiego oraz obiekty znajdujące się na kartach adresowych GEZ (nie figurujące w rejestrze).

Budynki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków prezentują w większości dobry (20) lub bardzo dobry stan zachowania (14). Zaniedbanych jest jedynie kilka obiektów, w tym 1 dom mieszkalny, nieużytkowany (Zasów nr 185) oraz dwie kapliczki domkowe (Nagoszyn, Korzeniów) oraz kapliczka Matki Boskiej (Korzeniów), które wymagają bieżących prac remontowych W najgorszym stanie, w postaci trwałej ruiny jest dwór w Zasowie.

Wśród obiektów występują obiekty sakralne (m.in. 2 kościoły - Nagoszyn i Zasów, 3 kaplice cmentarne - Straszęcin i Zasów), zespoły dworsko-parkowe (Korzeniów, Straszęcin, Zasów i Żyraków), budynki mieszkalne oraz kapliczki/figury przydrożne.

Większość zabytków pochodzi z XIX lub pocz. XX w. Z końca XVIII w. pochodzi dwór w Straszęcinie, a z przełomu XVIII i XIX w. kapliczka św. Jana Nepomucena wchodząca w skład zespołu pałacowo-parkowego w Straszęcinie.

Zestawienie obiektów nieruchomych w gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Żyraków przedstawiono w Aneksie nr 1 na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

<u>Na terenie gminy Żyraków funkcjonują ośrodki kulturalne i stowarzyszenia takie jak:</u>

- Centrum Kultury i Promocji w Żyrakowie (CKIP),
- Gminna Biblioteka Publiczna w Żyrakowie,
- Stowarzyszenie Mój Straszęcin,
- Stowarzyszenie na Rzecz Odnowy Kapliczki w Żyrakowie,
- Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich "Górzanki" w Górze Motycznej,
- Stowarzyszenie Kół Gospodyń Wiejskich w Żyrakowie,
- Stowarzyszenie „Razem Zdziałamy Więcej” w Straszęcinie,
- Stowarzyszenie „Nagoszyn Otwarty na Zmiany” – Koło Gospodyń Wiejskich w Nagoszynie,
- Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych, Kulturalnych, Edukacyjnych, Zdrowotnych „Dębina”,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Wolanki” – w Woli Wielkiej,
- „Nasz Korzeniów” Koło Gospodyń Wiejskich w Korzeniowie,
- Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich im. Księżnej Heleny Jabłonowskiej w Straszęcinie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Woli Żyrakowskiej,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Bobrowianki” w Bobrowej,
- Koła Gospodyń Wiejskich w Nagoszynie „Kreatywne Kobiety”.

Instytucjami działającymi w zakresie zaspokajania kulturalnych potrzeb mieszkańców gminy są ponadto: Urząd Gminy w Żyrakowie, szkoły, parafie oraz świetlice wiejskie.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy

Analizę stanu zachowania obiektów zabytkowych przeprowadzono w oparciu o Gminną Ewidencje Zabytków. Stan zachowania poszczególnych obiektów opiera się na ocenie zewnętrznych elementów bryły obiektów zabytkowych. Jako stan bardzo dobry przyjęto stan idealny estetycznie jak i konstrukcyjnie, będący najczęściej wynikiem niedawnego remontu, stan dobry w przyjętej ocenie odbiega od niego nieznacznymi zaburzeniami estetyki elewacji, przy stanie zaniedbanym ta estetyka pozostawia wiele do życzenia, przy stanie złym oprócz braku estetyki widoczne jest naruszenie konstrukcji ścian i poszycia dachu.

W gminie Żyraków budynki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków prezentują w większości dobry bądź bardzo dobry stan zachowania. Większość zabytków pozostaje w rękach prywatnych. Własność gminy stanowi jedynie 11 obiektów, których stan jest dobry, z wyjątkiem dworu w Zasowie, który jest w stanie ruiny oraz kapliczki Matki Boskiej w Korzeniowie, która wymaga wykonania bieżących prac remontowych.

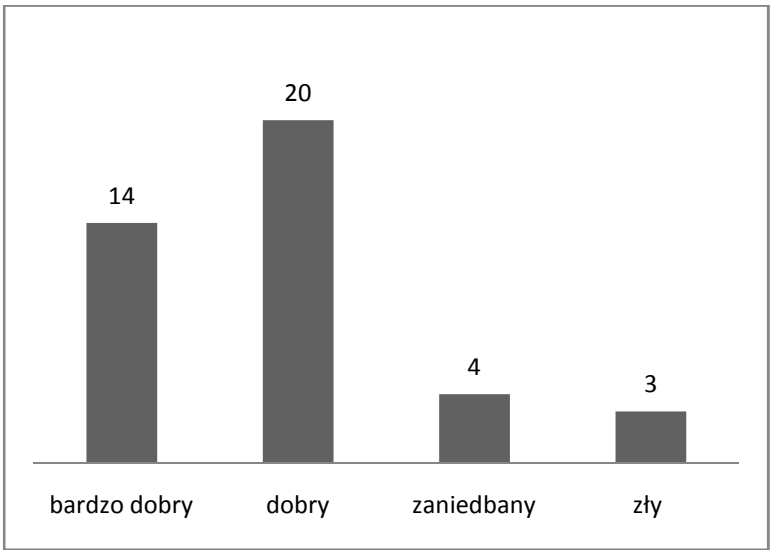
Wśród obiektów występują obiekty o funkcji sakralnej, m.in. kościoły, kaplice grobowe i cmentarze, łącznie sześć obiektów. Zabytki te prezentują bardzo dobry stan zachowania, w ostatnich latach zostały w nich przeprowadzone prace remontowe. Natomiast na cmentarzu z I wojny w Zasowie na bieżąco prowadzone są prace pomadkowe (koszenie trawy, grabienie liści).

Kolejna grupa zabytków to obiekty wchodzące w skład zespołów dworsko-parkowych. Stan ich zachowania również można określić jako dobry. Wyjątek stanowi wspomniany wyżej dwór w Zasowie, który jest w bardzo złym stanie, w postaci trwałej ruiny, zabezpieczony jest jednak metalowym ogrodzeniem. W przypadku dworu w Straszęcinie, w 2019 r. został przeprowadzony remont części pomieszczeń, odnowiono również parkowe alejki. Gmina wyremontował także dwór wraz z otaczającym parkiem w Żyrakowie. Obecnie w budynku mieści sie Gminne Centrum Kultury i Promocji. Ponadto w parkach podworskich (Zasów, Korzeniów) gmina na bieżąco prowadzi prace porządkowe.

Budynki mieszkalne występujące w GEZ w łącznej liczbie sześciu także prezentują dobry stan zachowania. Jedynie budynek mieszkalny nr 185 w Zasowie-Parkany wymaga bieżących prac remontowych.

Kapliczki i figury przydrożne (łącznie 14) są w dobrym lub bardzo dobrym stanie zachowania. Tylko trzy wymagają bieżących prac remontowych: kapliczka obok nr 73 w Korzeniowie, kapliczka Matki Boskiej w Korzeniowie oraz kapliczka naprzeciw nr 45a w Nagoszynie.

Tabela 4. Stan zachowania obiektów na terenie Gminy Żyraków.

Podsumowując ogólny stan zachowania zabytków występujących w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Żyraków należy uznać za dobry. Stosunek liczbowy obiektów o korzystnej kondycji (bardzo dobry i dobry) w stosunku do niezadowalającej (zaniedbany, zły, ruina) wynosi: 34/7.

6.2 Analiza Szans i zagrożeń

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania Gminy Żyraków w zakresie ochrony zabytków.

Mocne strony:

- atrakcyjne położenie geograficzne Gminy Żyraków,
- istnienie obiektów i zespołów obiektów o znacznych wartościach architektonicznych, historycznych, artystycznych oraz o cennych walorach krajobrazowych (np. zespoły sakralne, zespoły rezydencjonalne),
- przeprowadzone badania archeologiczne w miejscowościach gminy, podczas budowy autostrady A4,
- zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków w większości w dobrym lub bardzo dobrym stanie technicznym,
- kultywowanie tradycji regionu poprzez działania kulturalno-oświatowe na bazie istniejących placówek kulturalnych i oświatowych,
- bogata i ciekawa historia gminy,
- turystyczne walory przyrody i krajobrazu gminy,
- prace remontowe przy zabytkach należących do Gminy,
- wspieranie przez Gminę projektów związanych z opieką nad zabytkami i ich zagospodarowaniem.

Słabe strony:

- niedostateczna promocja zabytków i ich roli w życiu gospodarczym, kulturalnym itp.,
- niski stopień wykorzystania gospodarczego walorów turystycznych gminy,
- niewystarczający stan środków finansowych na ochronę zabytków,
- mały zakres świadczenia usług agroturystycznych,
- brak bazy turystycznej.

Szanse:

- unikatowe walory dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi mogą stanowić znaczący czynnik rozwoju turystyki,
- uwzględnienie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy,
- możliwość korzystania z zewnętrznych środków finansowych na rzecz projektów rozwojowych Gminy, ze szczególnym uwzględnieniem funduszy Unii Europejskie,
- organizowanie krajowych i międzynarodowych wydarzeń kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych,
- aktywność lokalnych społeczności, mająca na celu kultywowanie dawnych tradycji,
- dobra oferta edukacyjna i kulturalna.

Zagrożenia:

- degradacja zabytków,
- brak specjalistycznych opracowań mających na celu ochronę krajobrazu kulturowego przed degradacją,
- rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,
- wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków, konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację obiektów zabytkowych,
- niedostatek środków publicznych na rewitalizację.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.

- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W poprzednim *Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Żyraków na lata 2016-2019* wyznaczono siedem priorytetów oraz ich kierunki i zadania. Niektóre z nich mają charakter długofalowy, przez co nie było możliwości zrealizowania ich w okresie obowiązywania programu. W związku z tym planuje się ich wykonanie w kolejnym okresie.

Szczegółowe zestawienie działań podjętych przez Gminę Żyraków zostało zaprezentowane w rozdziale 11. *Realizacja i finansowanie przez gminie zadań z zakresu ochrony zbytków.*

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Poniżej przedstawiono priorytety i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Żyraków na lata 2020-2023.

PRIORYTET I
Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy

- Wszelkie działania prowadzone w obrębie obiektów zabytkowych oraz w ich otoczeniu (w granicach wyznaczonych w decyzjach o wpisie do rejestru zabytków) powinny być uzgodnione z Wojewódzkich Konserwatorem Zabytków.
- Sporządzenie studium wartości kulturowych, dokumentu całościowo obejmującego zagadnienia związane z zabytkami. W opracowaniu takim znaleźć można, obok historii obiektów zabytkowych, ustalenia związane z ich ochroną, potrzebami konserwatorskimi dopasowane indywidualnie dla danego obiektu. Dokumentacja ta posiada duże znaczenie w kontekście opracowywania dokumentów planistycznych (studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego) znacznie ułatwiając poprawne kreowanie polityki gminy w odniesieniu do obiektów zabytkowych.
- Uzupełnienie oraz aktualizacja *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Żyraków.* W Studium należy zaktualizować listę zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.
- Kreowanie poprawnej polityki przestrzennej w odniesieniu do obiektów zabytkowych i krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego. W przypadku tworzenia nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ochrona zabytków nieruchomych powinna być wyznaczana w zależności od wartości danego obiektu:
    - ✓ zabytki wpisane do rejestru zabytków należy obejmować ochroną kilku elementową. Ścisła ochrona konserwatorska winna obejmować obiekt i obszar wpisany do rejestru zabytków - działania w jej obrębie powinny zostać uzależnione od decyzji WKZ. Wokół takiej strefy wskazane jest wyznaczenie obszaru, otuliny, mającego na celu ochronę otoczenia obiektu zabytkowego, w granicach opierających się na naturalnym ukształtowaniu terenu, bądź jego aktualnym zagospodarowaniu. W strefie tej powinny zostać wyznaczone rygory dotyczące inwestycji, określające dopuszczalne zagospodarowanie terenu i parametry nowej zabudowy, a także dopuszczalne przekształcenia istniejącej, mającej na celu przeciwdziałanie degradacji otoczenia obiektów zabytkowych i zachowanie ich ekspozycji,
    - ✓ w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinna być zawarta ochrona ogólnego krajobrazu gminy. Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego wydawanych przez Urząd Gminy dla terenów, na których znajdują się obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, każdorazowo

należy je uzgadniać z Urzędem Konserwatorskim, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną,
    - ✓ miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego przygotowywane dla farm wiatrakowych powinny uwzględniać ochronę stanowisk archeologicznych, jako większych zwartych kompleksów osadniczych,
    - ✓ stanowiska archeologiczne winny być dokładnie oznaczone na załącznikach graficznych do planu, natomiast w jego tekście powinny znaleźć się zapisy ustanawiające ochronę konserwatorską i nakazujące uzgadnianie zamierzeń inwestycyjnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego, wydawanych przez Urząd Gminy, dla terenów na których zlokalizowano stanowiska archeologiczne (rozpoznanie powinno się opierać na gminnej ewidencji zabytków), każdorazowo należy je uzgadniać z urzędem konserwatorskim, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną,
- Prowadzenie monitoringu dotyczącego stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz prowadzenie aktualizacji zasobów zabytkowych (zbiór GEZ nigdy nie jest ostatecznie zamknięty).
- Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy oraz dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy.
    - ✓ rozpoznanie najpilniejszych potrzeb konserwatorskich danego obiektu, a także aktualna wiedza na temat stanu ich zachowania,
    - ✓ zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury (Samorząd jest zobowiązany do dbania o zabytki, jak również nadzorowania i eliminowania prac prowadzonych przez inne podmioty, które szkodziłyby substancji zabytkowej),
    - ✓ prowadzenie prac remontowych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność władz samorządowych zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi. W pierwszej kolejności należy wykonać prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach znajdujących się w złym stanie, a prezentujących znaczne wartości zabytkowe lub historyczne i walory architektoniczne,
    - ✓ Wspieranie działań zmierzających do powstrzymania procesu niszczenia oraz działań ratunkowych w stosunku do obiektów zabytkowych o dużych walorach architektonicznych lub historycznych, nie będących własnością gminy, nieużytkowanych bądź znajdujących się w złym stanie technicznym,
    - ✓ bieżące prace remontowe przy kapliczkach z terenu gminy (uzgadnianie wszelkich działań przy kapliczkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków),
    - ✓ współfinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach nieruchomych i ruchomych.
- Działania w zakresie zachowanych, zabytkowych założeń zieleni:
    - ✓ bieżące prace porządkowe w parkach podworskich (Korzeniów, Straszęcin, Zasów, Żyraków).
- Wspieranie prac konserwatorskich zabytkowych kapliczek kubaturowych. Zwracanie uwagi w trakcie wykonywania remontów zabytkowych kapliczek na zachowanie lub przywracanie ich pierwotnej, tradycyjnej bryły, form, stylu, materiałów, pokrycia dachowego, wystroju i detalu architektonicznego:
    - ✓ Korzeniów, kapliczka, w pobliżu nr 73,
    - ✓ Nagoszyn, kapliczka, naprzeciw nr 45a.
- Bieżące prace porządkowe na cmentarzu z I wojny światowej w Zasowie (koszenie trawy, grabienie liści).
- Wspieranie zamierzeń dążących do wykonania ponownych weryfikacyjnych archeologicznych badań powierzchniowych obejmujących obszar gminy oraz realizacji ratowniczych badań wykopaliskowych w obrębie stanowisk archeologicznych szczególnie narażonych na zniszczenie.

- Wspieranie działań właścicieli zabytków zmierzające do pozyskania środków zewnętrznych na działania konserwatorsko-remontowe przy obiektach zabytkowych:
  - ✓ umieszczenie na stronie internetowej gminy aktualnych informacji związanych z możliwością pozyskania środków finansowych z zakresu ochrony zabytków (m.in. z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Marszałka Województwa Podkarpackiego, Funduszu Kościelnego, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) na zabezpieczenie i remont tych obiektów.
- Zachęcanie do zakładania i wspieranie gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, oferujących wypoczynek i rozrywkę w oparciu o lokalne tradycje.

PRIORYTET II
Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego

- Wspieranie działań zmierzających do lepszego rozpoznania zasobu dziedzictwa kulturowego na terenie podległym samorządowi, a także jego właściwe udokumentowanie i popularyzowanie.
- Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną.
- Wytyczenie i opracowanie nowych, tematycznych szlaków turystycznych, promujących historię i bogactwo kulturowe gminy:
  - ✓ szlak o charakterze miejskiej trasy po najcenniejszych zabytkach,
  - ✓ szlak zespołów dworsko parkowych we współpracy z sąsiednimi gminami.
- Ulepszenie istniejących już szlaków turystycznych polegające na stworzeniu ujednoliconego systemu tablic informacyjnych dotyczących historii obiektów zabytkowych położonych na trasie szlaków oraz informacji na temat wartościowych obiektów zabytkowych mieszczących się w okolicy.
- Organizowanie i dalsze dofinansowanie lokalnych inicjatyw związanych z propagowaniem tradycji, tożsamości, historii (współpraca ze stowarzyszeniami, szkołami, osobami fizycznymi) – jarmarki, spotkania, konkursy, wystawy.
- Opracowanie a także wspieranie publikacji (broszura, folder, przewodnik) obejmujących zagadnienia zawiązane z historią miejscowości, zabytkami oraz z zasadami ochrony dóbr kultury.
- Uczestnictwo Urzędu Gminy w organizowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa Europejskich Dniach Dziedzictwa - największego w Europie wydarzenia promującego dziedzictwo kulturowe.
- Udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na stronie internetowej gminy, wraz z informacją, jakie ma to znaczenie dla właścicieli owych obiektów i zespołów, do czego są zobowiązani, na co powinni zwracać uwagę.
- Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie gminy po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów.
- Organizowanie szkoleń dla pracowników Gminy odpowiadających za opiekę i ochronę dziedzictwa kulturowego.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację *Programu* jest Wójt gminy Żyraków. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne - wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenia parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np.

wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach;

- instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich (z uwagi na trwającą perspektywę finansowania na lata 2014 - 2020 konieczne jest bieżące śledzenie możliwości pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego);
- instrumenty kontrolne - aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania. Podmiotem koordynującym powyższe działania powinien być powołany przez burmistrza zespół ds. monitoringu realizacji *Programu*, utworzony przy Urzędzie Gminy w Żyrakowie, w skład którego wchodziłyby również osoby z instytucji zewnętrznych;
- instrumenty koordynacji - realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne - działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi

w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu Gminy Żyraków i finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, a także obiektów nie będących własnością gminy. Zasady udzielania dotacji powinny zostać zawarte w prawie lokalnym.
- Z budżetu Marszałka Województwa Podkarpackiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (http://www.kultura.wrotapodkarpackie.pl/index.php/zabytki/dotacje).
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (http://wuozprzemysl.pl/).
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy (http://mkidn.gov.pl/).
- Z dotacji unijnych (http://www.fundusze.podkarpackie.pl/) w ramach:
  - ✓ Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego;
  - ✓ Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko;
  - ✓ Norweskiego Mechanizmu Finansowania.
- Z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (https://beneficjent.wfosigw.rzeszow.pl/), środki finansowe mogą być przyznane na przedsięwzięcia związane z utrzymaniem i zachowaniem parków objętych ochroną na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Żyraków;

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Żyraków;

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Tabela 5. Wydatki Gminy Żyraków na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w 2016 r.

Lp.	Nazwa Obiektu Adres	Zakres prac		Nakłady finansowe ogółem (źródła finansowania)
		Opis prac	Kwota w zł	
1	Dworek Żyraków 39-204 Żyraków 137b	1. Roboty polegające na osuszaniu budynku, izolacji fundamentów, remontu dachu i kominów budynku dworku w Żyrakowie. Wykonawca: FU „eRBe" z/s 39-204 Żyraków 116B. Odbiór prac 09.11.2016r.	133491,22	Środki własne – 93491,22 zł Dofinansowanie ze środków Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu – 40000,00 zł
		2. Pace porządkowe, koszenie trawy, grabienie liści przez pracowników Stowarzyszenia Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ" na podstawie odrębnej umowy	2250,00	Środki własne
2	Cmentarz Wojenny z okresu I wojny światowej 39-209 Zasów	Pace porządkowe, koszenie trawy, grabienie liści przez pracowników Stowarzyszenia Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ" na podstawie odrębnej umowy	1250,00	Środki własne
3	Zespół dworsko-parkowy w Zasowie 39-209 Zasów	Pace porządkowe, koszenie trawy w parku przez pracowników Stowarzyszenia Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ" na podstawie odrębnej umowy	500,00	Środki własne
4	Zespół dworsko-parkowy w Straszęcinie 39-218 Straszęcin 113	Pace porządkowe, koszenie trawy w parku przez pracowników Stowarzyszenia Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ" na podstawie odrębnej umowy	1750,00	Środki własne
5	Zespół dworsko-parkowy w Korzeniowie Korzeniów 74 39-203 Nagoszyn	Pace porządkowe, koszenie trawy w parku przez pracowników Stowarzyszenia Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ" na podstawie odrębnej umowy	3000,00	Środki własne
6	Zespół dworsko-parkowy w Korzeniowie Korzeniów 74 39-203 Nagoszyn	Rozbiórka oraz prace porządkowe przy rozbiórce budynku kuźni wraz ze stelmarnią po pożarze obiektu. Wykonawca: ZU-H Sprzedaż Piasku i Żwiru „RYŚKO" Ryszard Szacik z/s 39-209 Zasów 79. Odbiór robót: 20.09.2016r.	2460,00	Środki własne
7	Zabytkowa kapliczka położona na działce 713/3 w Korzeniowie Korzeniów 39-203 Nagoszyn	Położenie nowych tynków na elewacji w miejscach ich uszkodzenia, wykonanie płyty odbojowej z kostki betonowej, malowanie ścian kapliczki, położenie izolacji pionowej fundamentów kapliczki oraz oczyszczenie gontu wraz z impregnacją. Wykonawca: Mieszkańcy wsi Korzeniów, Gminny Zakład Gospodarki Komunalnej w	2602,45	Środki własne

		Żyrakowie. Odbiór robót: 24.10.2016r.		
8	Kościół Parafialny pw. Św. Antoniego Padewskiego w Nagoszynie 39-203 Nagoszyn 12	Prace remontowo-konserwatorskie muru ogrodzenia z cegły pełnej wokół zabytkowego kościoła – etap II. Wykonawca: FH-U SUPERIOR Tomasz Zawadzki z/s ul. Kleeberga 33, 33-101 Tarnów. Odbiór robót: 09.11.2016r.	160801,47	Środki własne Parafii – 25801,47 zł Gmina Żyraków – 40000,00 zł Wojewódzki Konserwator Zabytków – 30000,00 zł Województwo Podkarpackie – 65000,00 zł
RAZEM: 308 105,14 zł				

Tabela 6. Wydatki Gminy Żyraków na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w 2017 r.

Lp.	**Nazwa Obiektu Adres**	**Zakres prac**		**Nakłady finansowe ogółem (źródła finansowania)**	**Obiekty zagospodarowane, przekazane innym użytkownikom, docelowe przeznaczenie**
		Opis prac	**Kwota w zł**		
1	Dworek Żyraków 39-204 Żyraków 137b	1. Remont Zespołu doworsko-parkowego w Żyrakowie. Wykonawca: Firmą „ASBUD” Andrzej Stasiowski z/s Glinik 2A, 39-106 Łączki Kucharskie Odbiór prac 14.08.2018r.	288 541,04	Środki własne – 92 607,05 zł Dofinansowanie ze środków RPO Województwa Podkarpackiego - 195 933,99 zł	-
		2. Prace porządkowe, koszenie trawy, grabienie liści przez pracowników Stowarzyszenia Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ” na podstawie odrębnej umowy	568,00	Środki własne	
2	Cmentarz Wojenny z okresu I wojny światowej 39-209 Zasów	Prace porządkowe, koszenie trawy, grabienie liści przez pracowników Stowarzyszenia Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ” na podstawie odrębnej umowy	568,00	Środki własne	-
3	Zespół dworsko-parkowy w Zasowie 39-209 Zasów	Prace porządkowe, koszenie trawy w parku przez pracowników Stowarzyszenia Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ” na podstawie odrębnej umowy	3125,00	Środki własne	-
4	Zespół dworsko-parkowy w	Prace porządkowe, koszenie trawy w parku przez pracowników Stowarzyszenia	4000,00	Środki własne	-

	Straszęcinie 39-218 Straszęcin 113	Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ” na podstawie odrębnej umowy			
5	Zespół dworsko-parkowy w Korzeniowie Korzeniów 74 39-203 Nagoszyn	Prace porządkowe, koszenie trawy w parku przez pracowników Stowarzyszenia Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „RADOŚĆ” na podstawie odrębnej umowy	4830,00	Środki własne	-
6	Kościół Parafialny pw. Św. Antoniego Padewskiego w Nagoszynie 39-203 Nagoszyn 12	Prace remontowo-konserwatorskie muru ogrodzenia z cegły pełnej wokół zabytkowego kościoła – etap II. Wykonawca: FH-U SUPERIOR Tomasz Zawadzki z/s ul. Kleeberga 33, 33-101 Tarnów. Odbiór robót: 09.11.2016r.	154 619,43	Środki własne Parafii – 29619,43 zł Gmina Żyraków – 40000,00 zł Wojewódzki Konserwator Zabytków – 20000,00 zł Województwo Podkarpackie – 65000,00 zł	-
			RAZEM: 456 251,47 zł		

Tabela 7. Wydatki Gminy Żyraków na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w 2018 r.

Lp.	Nazwa Obiektu Adres	Zakres prac		Nakłady finansowe ogółem (źródła finansowania)
		Opis prac	Kwota w zł	
1	Dworek Żyraków 39-204 Żyraków 137b	1. Remont Zespołu dworsko-parkowego w Żyrakowie. Wykonawca: Firmą „ASBUD” Andrzej Stasiowski z/s Glinik 2A, 39-106 Łączki Kucharskie Odbiór prac 21.09.2018r.	1 442 092,89	Środki własne – 433 123,72 zł Dofinansowanie ze środków RPO Województwa Podkarpackiego - 1 008 969,17 zł
		2. Prace porządkowe, koszenie trawy, grabienie liści przez pracowników Spółdzielni Socjalnej RADOŚĆ na podstawie odrębnej umowy	768,00	Środki własne
2	Cmentarz Wojenny z okresu I wojny światowej 39-209 Zasów	Prace porządkowe, koszenie trawy, grabienie liści przez pracowników Spółdzielni Socjalnej RADOŚĆna podstawie odrębnej umowy	1000,00	Środki własne
3	Zespół dworsko-parkowy w Zasowie 39-209 Zasów	Prace porządkowe, koszenie trawy w parku przez pracowników Spółdzielni Socjalnej RADOŚĆ na podstawie odrębnej umowy	3768,00	Środki własne
4	Zespół dworsko-parkowy w Straszęcinie 39-218 Straszęcin 113	Prace porządkowe, koszenie trawy w parku przez pracowników Spółdzielni Socjalnej RADOŚĆ na podstawie odrębnej umowy	1268,00	Środki własne

5	Zespół dworsko-parkowy w Korzeniowie Korzeniów 74 39-203 Nagoszyn	Prace porządkowe, koszenie trawy w parku przez pracowników Spółdzielni Socjalnej RADOŚĆ na podstawie odrębnej umowy	3420,00	Środki własne
6	Kościół Parafialny pw. Św. Antoniego Padewskiego w Nagoszynie 39-203 Nagoszyn 12	Roboty budowlane polegające na izolacji przeciwwilgociowej fundamentów – etap II. Wykonawca: FH-U SUPERIOR Tomasz Zawadzki z/s ul. Kleeberga 33, 33-101 Tarnów. Odbiór robót: 06.11.2018r.	130 233,41	Środki własne Parafii – 35233,41zł Gmina Żyraków – 30000,00 zł Województwo Podkarpackie – 65000,00 zł
			RAZEM: 1 582 550,30zł	

ANEKS 1. Wykaz obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Żyraków.

Lp	Miejscowość	Obiekt	Adres	Materiał	Datowanie	Użytkownik	Rejestr zabytków	Uwagi
1.	**BOBROWA**	Kapliczka	obok nr 49 (nr dzi.365/4)	mur.	2 poł. XIX	własność: Poproch Elżbieta zam. Korzeniów	-	pierwotnie drewniana, w 1989 r. wzniesiono murowaną na wzór starej z II poł. XIX w. wewnątrz ołtarzyk z rzeźbą MB z Dzieciątkiem
2.	**BOBROWA**	Kapliczka	obok nr 108 (nr dz. 133)	mur.	poł. XX	Gmina Żyraków, 39 - 204 Żyraków	-	wzniesiona na miejscu starszej z 2 poł. XIX
3.	**BOBROWA**	Rzącówka	nr 9 (nr dz. 381/2 i 381/6)	mur.	2 poł. XIX	Jan Sehn, Bobrowa	-	rozbudowa 1900 - 1903, obiekt ten wchodzi w skład dóbr przecławskich Reyów, obecnie jest częściowo użytkowany ze względu na stan zachowania
4.	**GÓRA MOTYCZNA**	Dom	nr 171 (nr dz. 817)	drewn.	l. 30-te XX	Marek Malinowski zam. Góra Motyczna	-	dom zakupiony w 2012 r. użytkowany i remontowany przez właściciela Marka Malinowskiego
5.	**KORZENIÓW**	Zespół dworsko - parkowy a. dwór	nr 17 (nr dz.712)	mur. kryty dachówką	1 poł. XIX	Mienie Komunalne Gm. Żyraków, obiekt użytkuje obecnie Stowarzyszenie NASZ KORZENIÓW od 01.04.2016 r.	A-213 31.01.1980	stan ogólny średni, wymaga częściowej modernizacji (system grzewczy, stolarka okienna) oraz remontu i bieżącego utrzymania
6.	**KORZENIÓW**	b. park	(nr dz. 712 i 713/1)	-	1 poł. XIX	własność: Mienie Komunalne Gm. Żyraków	A-213 31.01.1980	stan drzewostanu ulega pogorszeniu, konieczne prace konserwacyjno - pielęgnacyjne oraz na bieżąco prace porządkowe
7.	**KORZENIÓW**	c. kapliczka dworska	na terenie założenia dworsko-parkowego (nr dz. 713/3)	mur. kryta gontem	1 poł. XIX	własność: Mienie Komunalne Gm. Żyraków	-	Rekonstrukcja wykonana w 2003 r. w miejscu zniszczonej
8.	**KORZENIÓW**	Kapliczka Matki Boskiej	na terenie założenia dworsko-parkowego (nr dz. 713/1)	kam.	XIX/XX	Własność: Gm. Żyraków	-	w chwili obecnej wymaga remontu
9.	**KORZENIÓW**	Kapliczka	w pobliżu nr 73 (nr dz. 959/3)	mur.	1 poł. XIX	własność: Kołodziej Mirosław	-	w chwili obecnej wymaga remontu

10.	**KORZENIÓW**	Kapliczka z figurą Św. Jana Nepomucena	w pobliżu nr 104 (nr dz. 296/5)	mur.	XIX	własność: Chmielowska Zuzanna Góra Ropczycka	-	pierwotnie drewniana, odnowiona w 2010 r. przez właścicielkę, obecnie murowana
11.	**KORZENIÓW**	Zagroda a. dom	nr 114 (nr dz. 493)	drewn.	pocz. XX	własność: Biduś Marcin zam. Nagoszyn	-	obecnie niezamieszkały

12.	**NAGOSZYN**	Kościół parafialny rzym.-kat. p.w. św. Antoniego Padewskiego	nr 12 (nr dz. 2256)	mur.	1922 - 25	parafia Rzym. - Kat. w Nagoszynie	A-315 24.09.1988	wg projektu Talowskiego wykonano prace konserwatorskie przy odnowie głównego ołtarza, przeprowadzono malowanie wnętrza kościoła, podjęto prace przy odnowie elewacji oraz wykonano szereg prac w otoczeniu kościoła
13.	**NAGOSZYN**	Mur ogrodzenia kościoła parafialnego p.w. św. Antoniego Padewskiego w Nagoszynie	nr 12 (nr dz. 2256)	ceglany	1929 - 30	parafia Rzym. - Kat. w Nagoszynie	A-1298 09.12.2014 r.	mur ogrodzeniowy stanowi integralny element zagosp. otoczenia kościoła paraf. w Nagoszynie. W 2015 - 2016 r. przeprowadzono renowację muru ogrodz.
14.	**NAGOSZYN**	Kapliczka	przy drodze głównej, obok nr 159 (nr dz 1145)	drewn.	1899	Parcela Gąsiorka	-	Zbudowana przez Tomasza Łanuchę, a fundatorami są Barbara Gorgoń i Zenon Kabara
15.	**NAGOSZYN**	Kapliczka	przy drodze powiatowej, naprzeciw nr 45a (nr dz. 2682/1)	mur.	1 poł. XX	Janusz i Renata Piękoś Nagoszyn 87 A	-	wyremontowana w 2009 r. przez właścicieli, ufundowana przez Gąsiorek Wiktoria zam. USA, jako votum wdzięczności, obecnie stan wymaga pilnie remontu
16.	**NAGOSZYN**	Dom	nr 4 (nr dz. 2236)	drewn.	poł. XX	właściciele: Halina i Jan Kubek	-	wyremontowany i zamieszkały przez właściciela, remont wykonany w 2009 r. i 2012 r.
17.	**NAGOSZYN**	Dom	nr 209 naprzeciw przedszkola publicznego Nagoszyn Wola, (nr dz. 4204)	drewn.	poł. XX	właściciel: Wojciech Skwira	-	stan zachowania dobry

18.	**STRASZĘCIN**	Zespół dworsko – parkowy a. dwór	(nr dz. 684/9)	mur.	k. XVIII	własność Gm. Żyraków od 16.11.2011 r. przejęty od Agencji Nieruchomości Rolnej w Rzeszowie, obecnie użytkowany przez Centrum Kultury i Promocji w Żyrakowie z/s Wola Żyrakowska	A-42 24.09.2001	przebud. w poł. XIX w. i ok. 1900 r., prace remontowo - adaptacyjne w latach 1985 - 1986 i 2000. W 2015 r. wymiana stolarki okiennej
19.	**STRASZĘCIN**	b. spichlerz	(nr dz. 684/149)	mur.	poł. XIX	nabyte od Agencji Nieruchomości Rolnej Skarbu Państwa w Rzeszowie, obecni właściciele Bożena i Hieronim Grzyb	-	obecnie gruntownie przebudowany
20.	**STRASZĘCIN**	c. pozostałości parku krajobrazowego	(nr dz. 684/9)	-	2 poł. XIX	własność Gm. Żyraków od 16.11.2011 r. przejęty od Agencji Nieruchomości Rolne Skarbu Państwa w Rzeszowie	A-42 24.09.2001	przekształcony w 2 poł. XX w., drzewostan wymaga przeprowadzenia inwentaryzacji, teren bieżącego utrzymania
21.	**STRASZĘCIN**	d. figura Św. Jana Nepomucena	przy Zespole Szkół Publicznych w Straszęcinie (nr dz. 683)	kam.	XVIII/XIX	Zarząd Dróg Powiatowych w Dębicy	-	odnowiona w 2010 r. Fundacja rodziny Bielańskich
22.	**STRASZĘCIN**	Kapliczka	przy drodze na krzyżówce, naprzeciw posesji nr 183 (nr dz. 44/7)	mur.	pocz. XX	Własność: Stanisław Czerepak zam. Tarnobrzeg	-	stan dobry
23.	**STRASZĘCIN**	Kaplica grobowa właścicieli Przyborowa; Reyów i Jabłonowskich	na cmentarzu parafialnym (nr dz. 596/6)	mur	2 poł. XIX	właściciel: parafia Rzym. - Kat. w Straszęcinie p.w. Wszystkich Świętych	-	stan dobry, w 2008 r. został przeprowadzony remont obiektu
24.	**STRASZĘCIN**	Kaplica grobowa właścicieli Straszęcina Stubenwollów	na cmentarzu parafialnym (nr dz. 596/6)	mur.	pocz. XX	właściciel: parafia Rzym. - Kat. w Straszęcinie p.w. Wszystkich Świętych	-	stan bardzo doby, wyremontowana środkami parafii

25.	**WIEWIÓRKA**	Relikty umocnień obronnych zamku (nieistniejącego)	(nr dz. 878/2, 880/3, 881/2, 882/4)	ziemn.	XV - XVI	własność: Jan Chudy, Ruda Stanisław, Czerwiec Stanisława, Przeworska – Erazmus Joanna	A-429 19.12.1968	obiekt wymaga przeprowadzenia badań archeologicznych
26.	**WIEWIÓRKA**	Kapliczka	na parceli	mur.	2 poł. XIX	opiekę sprawuje Kośla	-	z fundacji Tomasza Koniecznego, dobry

			gromadzkiej, obok nr 6 (nr dz. 710/2)			Józef zam. Wiewiórka		stan utrzymania
27.	**WIEWIÓRKA**	Kapliczka z figurą Św. Antoniego	nr 74 (nr dz. 898/3)	mur.	k. XIX	na parceli Gałat Bogdan zam. Wiewiórka	-	w 2014 r. został przeprowadzony gruntowny remont przez fundatorów Kizior Józef i Danuta

28.	**WOLA WIELKA**	Grodzisko średniowieczne i nowożytne	obok nr 103 (nr dz. 614/2)	ziemn.	XIII	własność: Kasprzyk Bogdan, nabyte w 1979 r.	A-428 19.12.1968 r.	obiekt wymaga przeprowadzenia badań archeologicznych i bieżących prac porządkowych

29.	**WOLA ŻYRAKOWSKA**	Kapliczka	przy drodze lokalnej w pobliżu młyna, na posesji nr 56b (nr dz. 535/1)	mur.	poł. XX	właściciele: Dorota i Lucjan Kaczor zam. Wola Żyrakowska	-	fundatorem kapliczki była Rogowska Julia zam. USA, jako votum wdzięczności, prace budowlane wykonał Wojciech Dziurgot, obiekt utrzymany w dobrym stanie

30.	**ZASÓW**	Kościół parafialny p.w. Św. Stanisława Bpa i Męczennika	(nr dz. 461/2)	mur.	1885	właściciel parafia Rzym. - Kat. p.w. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Zasowie	A-427 18.12.1998	odbudowany po wojnach w 1915 i 1945 r. , remont w latach 1998 - 2008
31.	**ZASÓW**	Kaplica cmentarna	na cmentarzu parafialnym w Zasowie (nr dz. 2246)	mur.	2 poł. XIX	właściciel parafia Rzym. - Kat. p.w. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Zasowie	-	stan utrzymania dobry
32.	**ZASÓW**	Zespół dworsko – parkowy a. ruiny dworu	(nr dz. 453/4)	mur.	XVIII /XIX	własność: Gmina Żyraków	A-199 26.11.1979	stan techniczny obiektu pogarsza się, konieczna decyzja w sprawie zagospodarowania obiektu
33.	**ZASÓW**	b. dawna portiernia	nr 141 (nr dz. 457/7)	mur.	1 poł. XIX	własność: Tarała Aleksandra zam. Zasów	A-199 26.11.1979	budynek został odkupiony od gminy 12.07.2002 r., gruntownie wyremontowany, stan utrzymania dobry
34.	**ZASÓW**	c. park	(nr dz. 450, 453/1, 453/4, 457/8)	-	zał. XVIII, przekomp. XIX	własność: Mienie Komunalne Gminy Żyraków	A-199 26.11.1979	stan utrzymania dobry, teren parku wymaga bieżącego utrzymania, drzewostan wymaga przeprowadzenia przeglądu technicznego
35.	**ZASÓW**	d. szkoła	nr 10, (nr dz. 2260/1)	mur.	pocz. XX	obecnie sklep spoż.-przemysł. - własność: Żuchowski Witold i kwiaciarnia - własność: Kaszuba Joanna	-	budynek zakupiony aktem notarialnym z 30.03.2010 r. wyremontowany w 2012 r. przez właściciela
36.	**ZASÓW**	Dom	nr 19,	drewn.	pocz. XX	własność: Stanisław	-	stan obiektu dobry

			(nr dz. 1785)			Typer, zam. Zasów		
37.	**ZASÓW - PARKANY**	Dom	nr 185 (nr dz. 446/3)	drewn.	l. 30-te XX.	własność: Edward Cichoń, zam. Zasów	-	stan zachowania zły, obiekt niezamieszkały
38.	**ZASÓW**	Cmentarz wojenny z I Wojny Światowej	przy cmentarzu parafialnym (nr dz. 2246)	objęty ochroną prawną	1 poł. XX, ok. 1914	własność: Mienie Komunalne Gminy Żyraków	-	gruntowny remont przeprowadzono w latach 1995 - 2005 oraz 2013 - 2014, stan bardzo dobry

39.	**ŻYRAKÓW**	Zespół dworsko-parkowy a. dwór	(nr dz. 665/13)	mur.	przed poł. XIX, ok. 1920	własność: Gmina Żyraków	A-87 07.06.2004	remont generalny przeprowadzono w latach 2016-2018
40.	**ŻYRAKÓW**	b. pozostałości d. założenia parkowego	(nr dz. 665/13)	-	poł. XIX	własność: Gmina Żyraków	A-87 07.06.2004	drzewostan wymaga prac konserwacyjno - pielęgnacyjnych, prace porządkowe wykonywane są na bieżąco
41.	**ŻYRAKÓW**	Kapliczka p.w. Św. Jana Nepomucena	przy drodze powiatowej, na posesji nr 74 (nr dz. 420/50)	mur.	1 poł. XIX	własność: Bieniasz Maria zam. Żyraków	-	Kapliczka z zabytkową drewnianą rzeźbą Św. Jana Nepomucena, w latach 2012 - 2016 przeprowadzono gruntowny remont wnętrza i otoczenia kapliczki, obecnie stan obiektu bardzo dobry

ANEKS 2. Wykaz stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na obszarze Gminy Żyraków.

Nr obszaru AZP 101-69

Lp.	Miejscowość / nr stanowiska	Gmina	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska na obszarze	Funkcje stanowiska	Chronologia
1.	Zasów, stanowisko 22	Żyraków	101-69	63	Ślad osadnictwa	Mezolit
2.	Zasów, stanowisko 23	Żyraków	101-69	64	Osada	Późne średniowiecze
3.	Zasów, stanowisko 24	Żyraków	101-69	65	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/nowożytna
4.	Zasów, stanowisko 25	Żyraków	101-69	66	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
5.	Zasów, stanowisko 26	Żyraków	101-69	74	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
6.	Zasów, stanowisko 27	Żyraków	101-69	75	Ślad osadnictwa	Neolit

Nr obszaru AZP 101 - 70

Lp.	Miejscowość / nr stanowiska	Gmina	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska na obszarze	Funkcje stanowiska	Chronologia
1.	Góra Motyczna, stanowisko 39	Żyraków	101-70	76	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
2.	Góra Motyczna, stanowisko 40	Żyraków	101-70	77	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/prahistoria

3.	Góra Motyczna, stanowisko 41	Żyraków	101-70	78	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
4.	Nagoszyn, stanowisko 1	Żyraków	101-70	1	Ślad osadnictwa/osada	Neolit/Nieokreślona
5.	Nagoszyn, stanowisko 2	Żyraków	101-70	2	Osada	OWR
6.	Nagoszyn, stanowisko 28	Żyraków	101-70	43	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
7.	Nagoszyn, stanowisko 29	Żyraków	101-70	44	Ślad osadnictwa/Ślad osadnictwa	Prahistoria/wczesne średniowiecze
8.	Nagoszyn, stanowisko 30	Żyraków	101-70	45	Ślad osadnictwa	Prahistoria
9.	Nagoszyn, stanowisko 31	Żyraków	101-70	46	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
10.	Nagoszyn, stanowisko 32	Żyraków	101-70	47	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
11.	Nagoszyn, stanowisko 33	Żyraków	101-70	48	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
12.	Nagoszyn, stanowisko 34	Żyraków	101-70	49	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
13.	Nagoszyn, stanowisko 35	Żyraków	101-70	50	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/ późne średniowiecze
14.	Nagoszyn, stanowisko 36	Żyraków	101-70	51	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
15.	Nagoszyn, stanowisko 37	Żyraków	101-70	52	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
16.	Nagoszyn, stanowisko 38	Żyraków	101-70	53	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
17.	Nagoszyn, stanowisko 39	Żyraków	101-70	54	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia

18.	Nagoszyn, stanowisko 40	Żyraków	101-70	55	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
19.	Nagoszyn, stanowisko 41	Żyraków	101-70	56	Osada	Późne średniowiecze
18.	Nagoszyn, stanowisko 40	Żyraków	101-70	55	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
19.	Nagoszyn, stanowisko 41	Żyraków	101-70	56	Osada	Późne średniowiecze
20.	Nagoszyn, stanowisko 42	Żyraków	101-70	57	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
21.	Nagoszyn, stanowisko 43	Żyraków	101-70	58	Osada	Neolit
22.	Nagoszyn, stanowisko 44	Żyraków	101-70	59	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
23.	Nagoszyn, stanowisko 45	Żyraków	101-70	60	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/Osada	Epoka kamienia/wczesna epoka brązu/późne średniowiecze
24.	Nagoszyn, stanowisko 46	Żyraków	101-70	61	Ślad osadnictwa	Neolit
25.	Nagoszyn, stanowisko 47	Żyraków	101-70	62	Ślad osadnictwa	Neolit
26.	Nagoszyn, stanowisko 48	Żyraków	101-70	63	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
27.	Nagoszyn, stanowisko 49	Żyraków	101-70	64	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
28.	Nagoszyn, stanowisko 50	Żyraków	101-70	65	Ślad osadnictwa	Neolit
29.	Nagoszyn, stanowisko 51	Żyraków	101-70	66	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
30.	Nagoszyn, stanowisko 52	Żyraków	101-70	67	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia

31.	Nagoszyn, stanowisko 53	Żyraków	101-70	68	Ślad osadnictwa	Neolit-wczesna epoka brązu
32.	Nagoszyn, stanowisko 54	Żyraków	101-70	69	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
33.	Nagoszyn, stanowisko 55	Żyraków	101-70	70	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Neolit/Neolit-wczesna epoka brązu
34.	Nagoszyn, stanowisko 56	Żyraków	101-70	71	Osada	Późne średniowiecze
35.	Nagoszyn, stanowisko 57	Żyraków	101-70	72	Osada	Wczesne średniowiecze
36.	Nagoszyn, stanowisko 58	Żyraków	101-70	73	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
37.	Nagoszyn, stanowisko 59	Żyraków	101-70	74	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
38.	Nagoszyn, stanowisko 60	Żyraków	101-70	75	Ślad osadnictwa	Epoka brązu
39.	Nagoszyn, stanowisko 61	Żyraków	101-70	82	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/prahistoria
40.	Nagoszyn, stanowisko 62	Żyraków	101-70	83	Ślad osadnictwa	Prahistoria
41.	Nagoszyn, stanowisko 63	Żyraków	101-70	84	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/epoka brązu
42.	Nagoszyn, stanowisko 64	Żyraków	101-70	85	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Prahistoria/wczesne średniowiecze
43.	Nagoszyn, stanowisko 65	Żyraków	101-70	86	Osada	Epoka brązu
44.	Nagoszyn, stanowisko 66	Żyraków	101-70	87	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/epoka brązu/prahistoria

45.	Nagoszyn, stanowisko 67	Żyraków	101-70	88	Ślad osadnictwa	Eneolit-wczesna epoka brązu
46.	Nagoszyn, stanowisko 68	Żyraków	101-70	89	Ślad osadnictwa	prahistoria
47.	Nagoszyn, stanowisko 69	Żyraków	101-70	90	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Eneolit-wczesna epoka brązu/epoka brązu/prahistoria
48.	Nagoszyn, stanowisko 70	Żyraków	101-70	91	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/prahistoria
49.	Nagoszyn, stanowisko 71	Żyraków	101-70	92	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
50.	Nagoszyn, stanowisko 72	Żyraków	101-70	93	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
51.	Nagoszyn, stanowisko 73	Żyraków	101-70	94	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
52.	Nagoszyn, stanowisko 74	Żyraków	101-70	95	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
53.	Nagoszyn, stanowisko 75	Żyraków	101-70	96	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
54.	Nagoszyn, stanowisko 76	Żyraków	101-70	97	Osada/ Ślad osadnictwa	Prahistoria/wczesne średniowiecze
55.	Nagoszyn, stanowisko 77	Żyraków	101-70	98	Osada	Wczesne średniowiecze
56.	Nagoszyn, stanowisko 78	Żyraków	101-70	99	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
57.	Nagoszyn, stanowisko 79	Żyraków	101-70	100	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
58.	Nagoszyn, stanowisko 80	Żyraków	101-70	101	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/prahistoria

59.	Nagoszyn, stanowisko 81	Żyraków	101-70	102	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
60.	Nagoszyn, stanowisko 82	Żyraków	101-70	103	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/nowożytna
61.	Nagoszyn, stanowisko 83	Żyraków	101-70	104	Ślad osadnictwa	Eneolit-wczesne epoka brązu
62.	Nagoszyn, stanowisko 84	Żyraków	101-70	105	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
63.	Nagoszyn, stanowisko 85	Żyraków	101-70	106	Osada	Wczesne średniowiecze
64.	Nagoszyn, stanowisko 86	Żyraków	101-70	107	Osada	Prahistoria
65.	Nagoszyn, stanowisko 87	Żyraków	101-70	108	Ślad osadnictwa	Prahistoria
66.	Nagoszyn, stanowisko 88	Żyraków	101-70	109	Osada	Wczesne średniowiecze
67.	Nagoszyn, stanowisko 89	Żyraków	101-70	110	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/ późne średniowiecze
68.	Nagoszyn, stanowisko 90	Żyraków	101-70	111	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Prahistoria/późne średniowiecze
69.	Nagoszyn, stanowisko 91	Żyraków	101-70	112	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
70.	Nagoszyn, stanowisko 92	Żyraków	101-70	113	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
71.	Nagoszyn, stanowisko 93	Żyraków	101-70	114	Ślad osadnictwa	Epoka brązu
72.	Nagoszyn, stanowisko 94	Żyraków	101-70	115	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/prahistoria
73.	Nagoszyn, stanowisko 95	Żyraków	101-70	116	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/epoka brązu

74.	Nagoszyn, stanowisko 96	Żyraków	101-70	117	Ślad osadnictwa/osada/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/epoka brązu/prahistoria
75.	Nagoszyn, stanowisko 97	Żyraków	101-70	118	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/prahistoria
76.	Mokre, stanowisko 1	Żyraków	101-70	29	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
77.	Mokre, stanowisko 2	Żyraków	101-70	30	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
78.	Mokre, stanowisko 3	Żyraków	101-70	31	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
79.	Mokre, stanowisko 4	Żyraków	101-70	32	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
80.	Mokre, stanowisko 5	Żyraków	101-70	33	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
81.	Wiewiórka, stanowisko 1	Żyraków	101-70	3	Relikty dworu obronnego	XV-XVI w.
82.	Wiewiórka, stanowisko 17	Żyraków	101-70	25	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
83.	Wiewiórka, stanowisko 18	Żyraków	101-70	26	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
84.	Wiewiórka, stanowisko 19	Żyraków	101-70	27	Ślad osadnictwa/osada	Wczesne średniowiecze / późne średniowiecze
85.	Wiewiórka, stanowisko 20	Żyraków	101-70	34	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
86.	Wiewiórka, stanowisko 21	Żyraków	101-70	35	Ślad osadnictwa	Neolit
87.	Wiewiórka, stanowisko 22	Żyraków	101-70	36	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
88.	Wiewiórka, stanowisko 23	Żyraków	101-70	37	Osada	Wczesne średniowiecze

89.	Wiewiórka, stanowisko 24	Żyraków	101-70	38	Ślad osadnictwa/osada	Mezolit/Neolit
90.	Wiewiórka, stanowisko 25	Żyraków	101-70	39	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/neolit
91.	Wiewiórka, stanowisko 26	Żyraków	101-70	40	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
92.	Wiewiórka, stanowisko 27	Żyraków	101-70	41	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/wczesne średniowiecze
93.	Wiewiórka, stanowisko 28	Żyraków	101-70	42	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
94.	Wiewiórka, stanowisko 29	Żyraków	101-70	4	Ślad osadnictwa	1691 r.
95.	Wola Żyrakowska, stanowisko 10	Żyraków	101-70	76	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
96.	Wola Żyrakowska, stanowisko 11	Żyraków	101-70	80	Ślad osadnictwa	Prahistoria
97.	Wola Żyrakowska, stanowisko 12	Żyraków	101-70	81	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
98.	Zasów, stanowisko 1	Żyraków	101-70	5	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
99.	Zasów, stanowisko 2	Żyraków	101-70	6	Osada	Późne średniowiecze
100.	Zasów, stanowisko 3	Żyraków	101-70	7	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
101.	Zasów, stanowisko 4	Żyraków	101-70	8	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
102.	Zasów, stanowisko 5	Żyraków	101-70	9	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
103.	Zasów, stanowisko 6	Żyraków	101-70	10	Ślad osadnictwa	Neolit

104.	Zasów stanowisko 7	Żyraków	101-70	11	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
105.	Zasów stanowisko 8	Żyraków	101-70	12	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
106.	Zasów stanowisko 9	Żyraków	101-70	13	Osada	Późne średniowiecze
107.	Zasów stanowisko 10	Żyraków	101-70	14	Ślad osadnictwa	Mezolit/Neolit
108.	Zasów stanowisko 11	Żyraków	101-70	15	Osada	Późne średniowiecze
109.	Zasów stanowisko 12	Żyraków	101-70	16	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
110.	Zasów stanowisko 13	Żyraków	101-70	17	Osada/osada	Wczesne średniowiecze/ późne średniowiecze
111.	Zasów, stanowisko 14	Żyraków	101-70	18	Ślad osadnictwa/osada/osada/ Ślad osadnictwa	Prahistoria/późna faza wczesnego średniowiecza/późne średniowiecze/Nowożytna
112.	Zasów, stanowisko 15	Żyraków	101-70	19	Osada	Nowozytna
113.	Zasów, stanowisko 16	Żyraków	101-70	20	Ślad osadnictwa	Prahistoria
114.	Zasów, stanowisko 17	Żyraków	101-70	21	Ślad osadnictwa	Neolit
115.	Zasów, stanowisko 18	Żyraków	101-70	22	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
116.	Zasów, stanowisko 19	Żyraków	101-70	23	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
117.	Zasów, stanowisko 20	Żyraków	101-70	24	Ślad osadnictwa	Neolit

118.	Zasów, stanowisko 21	Żyraków	101-70	28	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia

Nr obszaru AZP 101-71

Lp	Miejscowość / nr stanowiska	Gmina	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska na obszarze	Funkcje stanowiska	Chronologia
1.	Bobrowa, stanowisko 1	Żyraków	101-71	41	Ślad osadnictwa	Neolit – wczesne EB
2.	Bobrowa, stanowisko 2	Żyraków	101-71	42	Osada/osada	Późne średniowiecze/okres nowożytny
3.	Bobrowa, stanowisko 3	Żyraków	101-71	43	Ślad osadnictwa / osada / Ślad osadnictwa/osada/osada	Epoka kamienia-wczesne EB/neolit/wczesne średniowiecze/późne średniowiecze/okres nowożytny
4.	Bobrowa, stanowisko 4	Żyraków	101-71	44	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada/osada	Neolit/okres prehistoryczny/późne średniowiecze/okres nowożytny
5.	Bobrowa, stanowisko 5	Żyraków	101-71	45	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia-wczesne EB/neolit/okres rzymski/wczesne średniowiecze/późne średniowiecze
6.	Bobrowa, stanowisko 6	Żyraków	101-71	46	Ślad osadnictwa/osada	Okres prahistoryczny / późne średniowiecze
7.	Bobrowa, stanowisko 7	Żyraków	101-71	47	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia-wczesne EB
8.	Bobrowa, stanowisko 8	Żyraków	101-71	48	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	EB/późne średniowiecze
9.	Korzeniów, stanowisko 6	Żyraków	101-71	1	Osada	EB

10.	Korzeniów, stanowisko 7	Żyraków	101-71	2	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	EB/okres prahistoryczny / Późne Średniowiecze
11.	Korzeniów, stanowisko 8	Żyraków	101-71	3	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia-wczesne EB / późny okres rzymski/okres prahistoryczny / wczesne średniowiecze
12.	Korzeniów, stanowisko 9	Żyraków	101-71	4	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
13.	Korzeniów, stanowisko 10	Żyraków	101-71	5	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
14.	Korzeniów, stanowisko 11	Żyraków	101-71	6	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia-wczesne EB
15.	Korzeniów, stanowisko 12	Żyraków	101-71	7	Ślad osadnictwa	Okres prahistoryczny
16.	Korzeniów, stanowisko 13	Żyraków	101-71	8	Miejsce dawnego kościoła i cmentarza	Średniowiecze okres nowożytny
17.	Korzeniów, stanowisko 14	Żyraków	101-71	9	Ślad osadnictwa / Ślad osadnictwa/osada	EB / okres prahistoryczny / późne średniowiecze
18.	Korzeniów, stanowisko 15	Żyraków	101-71	10	Ślad osadnictwa / Ślad osadnictwa/osada / osada	Epoka kamienia - wczesne EB / okres prahistoryczny / późne średniowiecze / okres nowożytny
19.	Korzeniów, stanowisko 16	Żyraków	101-71	11	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
20.	Korzeniów, stanowisko 17	Żyraków	101-71	12	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia-wczesne EB/okres prahistoryczny/wczesne średniowiecze/ późne średniowiecze
21.	Korzeniów, stanowisko 18	Żyraków	101-71	13	Ślad osadnictwa / Ślad osadnictwa	Okres prahistoryczny / późne średniowiecze

22.	Korzeniów, stanowisko 19	Żyraków	101-71	14	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia-wczesne EB/okres prahistoryczny/wczesne średniowiecze
23.	Korzeniów, stanowisko 20	Żyraków	101-71	15	Ślad osadnictwa	Późny okres rzymski
24.	Nagoszyn, stanowisko 2	Żyraków	101-71	16	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	EB/okres prahistoryczny/wczesne średniowiecze/późne średniowiecze/okres nowożytny
25.	Nagoszyn, stanowisko 3	Żyraków	101-71	17	Osada	XVI-XVII w.
26.	Nagoszyn, stanowisko 4	Żyraków	101-71	18	Ślad osadnictwa/osada	Okres prahistoryczny / późne średniowiecze
27.	Nagoszyn, stanowisko 5	Żyraków	101-71	19	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada/osada	Epoka kamienia-wczesne EB/okres prahistoryczny/wczesne średniowiecze/późne średniowiecze/XVII-XVIII w.
28.	Nagoszyn, stanowisko 6	Żyraków	101-71	20	Ślad osadnictwa / Ślad osadnictwa	Okres prahistoryczny / wczesne średniowiecze
29.	Nagoszyn, stanowisko 7	Żyraków	101-71	21	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada/ Ślad osadnictwa	Neolit/okres rzymski/okres prahistoryczny/wczesne średniowiecze/późne średniowiecze
30.	Nagoszyn, stanowisko 8	Żyraków	101-71	22	Osada	Wczesne średniowiecze (XVIII-XIX w.)
31.	Nagoszyn, stanowisko 9	Żyraków	101-71	23	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada/osada/ Ślad osadnictwa	Neolit/okres rzymski/okres prahistoryczny/wczesne średniowiecze/późne średniowiecze
32.	Nagoszyn, stanowisko 10	Żyraków	101-71	24	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada/osada	Epoka kamienia-wczesne EB/EB/okres rzymski/okres prehistoryczny/wczesne średniowiecze

33.	Nagoszyn, stanowisko 11	Żyraków	101-71	25	Ślad osadnictwa	Okres prahistoryczny
34.	Nagoszyn, stanowisko 12	Żyraków	101-71	26	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Neolit/wczesne średniowiecze/okres nowożytny
35.	Nagoszyn, stanowisko 13	Żyraków	101-71	27	Osada	EB
36.	Nagoszyn, stanowisko 14	Żyraków	101-71	28	Osada	Okres nowożytny
37.	Nagoszyn, stanowisko 15	Żyraków	101-71	29	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny
38.	Nagoszyn, stanowisko 16	Żyraków	101-71	30	Osada	XVI-XVIII w.
39.	Nagoszyn, stanowisko 17	Żyraków	101-71	31	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Okres prahistoryczny/ późne średniowiecze
40.	Nagoszyn, stanowisko 18	Żyraków	101-71	32	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze/okres nowożytny
41.	Nagoszyn, stanowisko 19	Żyraków	101-71	33	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze/późne średniowiecze
42.	Nagoszyn, stanowisko 20	Żyraków	101-71	34	Osada/ Ślad osadnictwa	Neolit/XVI-XVIII w.
43.	Nagoszyn, stanowisko 21	Żyraków	101-71	35	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Neolit/wczesne średniowiecze
44.	Nagoszyn, stanowisko 22	Żyraków	101-71	36	Ślad osadnictwa/osada/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Neolit/okres prahistoryczny/wczesne średniowiecze/okres nowożytny
45.	Nagoszyn, stanowisko 23	Żyraków	101-71	37	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze/okres nowożytny
46.	Nagoszyn, stanowisko 24	Żyraków	101-71	38	Ślad osadnictwa/Ślad osadnictwa/ Ślad	Epoka kamienia-wczesne EB/okres prahistoryczny/okres nowożytny

					osadnictwa	
47.	Nagoszyn, stanowisko 25	Żyraków	101-71	39	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Neolit/EB/okres nowożytny
48.	Nagoszyn, stanowisko 26	Żyraków	101-71	40	Kopiec ziemny	?

Nr obszaru AZP 100-71

Lp.	**Miejscowość / nr stanowiska**	**Gmina**	**Nr obszaru AZP**	**Nr stanowiska na obszarze**	**Funkcje stanowiska**	**Chronologia**
1.	Korzeniów, stanowisko 1	Żyraków	100-71	10	Ślad osadnictwa	Neolit/prahistoria
2.	Korzeniów, stanowisko 2	Żyraków	100-71	11	Ślad osadnictwa	prahistoria
3.	Korzeniów, stanowisko 3	Żyraków	100-71	12	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna
4.	Korzeniów, stanowisko 4	Żyraków	100-71	24	Ślad osadnictwa/osada	Prahistoria nowożytna
5.	Korzeniów, stanowisko 5	Żyraków	100-71	25	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna

Nr obszaru AZP 102-70

Lp.	Miejscowość / nr stanowiska	Gmina	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska na obszarze	Funkcje stanowiska	Chronologia
1.	Góra Motyczna, stanowisko 1	Żyraków	102-70	4	Ślad osadnictwa	Neolit
2.	Góra Motyczna, stanowisko 2	Żyraków	102-70	9	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
3.	Góra Motyczna, stanowisko 3	Żyraków	102-70	10	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/wczesne średniowiecze
4.	Góra Motyczna, stanowisko 4	Żyraków	102-70	51	Ślad osadnictwa/osada	Prahistoria/wczesne średniowiecze
5.	Góra Motyczna, stanowisko 5	Żyraków	102-70	52	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
6.	Góra Motyczna, stanowisko 6	Żyraków	102-70	53	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
7.	Góra Motyczna, stanowisko 7	Żyraków	102-70	54	Ślad osadnictwa	Prahistoria
8.	Góra Motyczna, stanowisko 8	Żyraków	102-70	55	Osada	Wczesne średniowiecze
9.	Góra Motyczna, stanowisko 9	Żyraków	102-70	56	Osada	Wczesne średniowiecze
10.	Góra Motyczna, stanowisko 10	Żyraków	102-70	57	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
11.	Góra Motyczna, stanowisko 11	Żyraków	102-70	58	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
12.	Góra Motyczna, stanowisko 12	Żyraków	102-70	59	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia

13.	Góra Motyczna, stanowisko 13	Żyraków	102-70	60	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/średniowiecze
14.	Góra Motyczna, stanowisko 14	Żyraków	102-70	61	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
15.	Góra Motyczna, stanowisko 15	Żyraków	102-70	62	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
16.	Góra Motyczna, stanowisko 16	Żyraków	102-70	63	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
17.	Góra Motyczna, stanowisko 17	Żyraków	102-70	64	Ślad osadnictwa	Neolit
18.	Góra Motyczna, stanowisko 18	Żyraków	102-70	65	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
19.	Góra Motyczna, stanowisko 19	Żyraków	102-70	66	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
20.	Góra Motyczna, stanowisko 20	Żyraków	102-70	67	Osada	Średniowiecze (XIII-XIV w.)
21.	Góra Motyczna, stanowisko 21	Żyraków	102-70	68	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/średniowiecze (XII-XIV w.)
22.	Góra Motyczna, stanowisko 22	Żyraków	102-70	69	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/średniowiecze (XII-XIV w.)
23.	Góra Motyczna, stanowisko 23	Żyraków	102-70	70	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/średniowiecze (XII-XIV w.)
24.	Góra Motyczna, stanowisko 24	Żyraków	102-70	71	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
25.	Góra Motyczna, stanowisko 25	Żyraków	102-70	72	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
26.	Góra Motyczna, stanowisko 26	Żyraków	102-70	73	Ślad osadnictwa	Mezolit
27.	Góra Motyczna, stanowisko 27	Żyraków	102-70	74	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/wczesne średniowiecze

28.	Góra Motyczna, stanowisko 28	Żyraków	102-70	75	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Prahistoria/późne średniowiecze
29.	Góra Motyczna, stanowisko 29	Żyraków	102-70	76	Ślad osadnictwa	Epoka brązu
30.	Góra Motyczna, stanowisko 30	Żyraków	102-70	77	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/wczesne średniowiecze
31.	Góra Motyczna, stanowisko 31	Żyraków	102-70	78	Ślad osadnictwa/osada	Wczesne średniowiecze/późne średniowiecze
32.	Góra Motyczna, stanowisko 32	Żyraków	102-70	79	Osada/ Ślad osadnictwa	Prahistoria/późne średniowiecze
33.	Góra Motyczna, stanowisko 33	Żyraków	102-70	80	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Neolit/epoka brązu/prahistoria/wczesne średniowiecze
34.	Góra Motyczna, stanowisko 34	Żyraków	102-70	81	Osada	Późne średniowiecze
35.	Góra Motyczna, stanowisko 35	Żyraków	102-70	82	Osada	Nowożytna
36.	Góra Motyczna, stanowisko 36	Żyraków	102-70	83	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
37.	Góra Motyczna, stanowisko 37	Żyraków	102-70	84	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada/ Ślad osadnictwa/osada/ osada	Epoka kamienna/neolit/epoka brązu/prahistoria/okres rzymski/wczesne średniowiecze/późne średniowiecze-czasy nowożytne
38.	Góra Motyczna, stanowisko 38	Żyraków	102-70	85	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/późne średniowiecze
39.	Góra Motyczna, stanowisko 42	Żyraków	102-70	106	Osada	Epoka brązu
40.	Straszęcin, stanowisko 1	Żyraków	102-70	86	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/czasy nowożytne

41.	Straszęcin, stanowisko 2	Żyraków	102-70	87	Ślad osadnictwa	Prahistoria
42.	Straszęcin, stanowisko 3	Żyraków	102-70	88	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
43.	Straszęcin, stanowisko 4	Żyraków	102-70	89	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Neolit/późny okres rzymski/wczesne średniowiecze
44.	Straszęcin, stanowisko 5	Żyraków	102-70	90	Ślad osadnictwa/osada	Prahistoria/późne średniowiecze- czasy nowożytne
45.	Straszęcin, stanowisko 6	Żyraków	102-70	91	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Prahistoria/okres rzymski
46.	Straszęcin, stanowisko 7	Żyraków	102-70	92	Osada	Epoka kamienna
47.	Straszęcin, stanowisko 8	Żyraków	102-70	93	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/okres rzymski
48.	Straszęcin, stanowisko 9	Żyraków	102-70	94	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
49.	Wiewiórka, stanowisko 2	Żyraków	102-70	17	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
50.	Wiewiórka, stanowisko 3	Żyraków	102-70	18	Ślad osadnictwa	Neolit
51.	Wiewiórka, stanowisko 4	Żyraków	102-70	19	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
52.	Wiewiórka, stanowisko 5	Żyraków	102-70	20	Osada	Późne średniowiecze
53.	Wiewiórka, stanowisko 6	Żyraków	102-70	21	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
54.	Wiewiórka, stanowisko 7	Żyraków	102-70	22	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia

55.	Wiewiórka, stanowisko 8	Żyraków	102-70	23	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
56.	Wiewiórka, stanowisko 9	Żyraków	102-70	24	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
57.	Wiewiórka, stanowisko 10	Żyraków	102-70	25	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
58.	Wiewiórka, stanowisko 11	Żyraków	102-70	26	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
59.	Wiewiórka, stanowisko 12	Żyraków	102-70	27	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
60.	Wiewiórka, stanowisko 13	Żyraków	102-70	28	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
61.	Wiewiórka, stanowisko 14	Żyraków	102-70	29	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
62.	Wiewiórka, stanowisko 15	Żyraków	102-70	30	Ślad osadnictwa	Neolit
63.	Wiewiórka, stanowisko 16	Żyraków	102-70	31	Osada	Późne średniowiecze-czasy nowożytne
64.	Wola Wielka, stanowisko 1	Żyraków	102-70	1	Grodzisko stożkowate	Średniowiecze-czasy nowożytne
65.	Wola Wielka, stanowisko 2	Żyraków	102-70	2	Ślad osadnictwa	Neolit
66.	Wola Wielka, stanowisko 3	Żyraków	102-70	3	Ślad osadnictwa	Okres rzymski
67.	Wola Wielka, stanowisko 4	Żyraków	102-70	6	Ślad osadnictwa	Neolit
68.	Wola Wielka, stanowisko 5	Żyraków	102-70	7	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
69.	Wola Wielka, stanowisko 6	Żyraków	102-70	8	Ślad osadnictwa	Neolit

70.	Wola Wielka, stanowisko 7	Żyraków	102-70	32	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
71.	Wola Wielka, stanowisko 8	Żyraków	102-70	14	Brak informacji	Czasy nowożytne
72.	Wola Wielka, stanowisko 9	Żyraków	102-70	15	Brak danych	Czasy nowożytne
73.	Wola Wielka, stanowisko 10	Żyraków	102-70	33	Ślad osadnictwa	Neolit
74.	Wola Wielka, stanowisko 11	Żyraków	102-70	34	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
75.	Wola Wielka, stanowisko 12	Żyraków	102-70	35	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
76.	Wola Wielka, stanowisko 13	Żyraków	102-70	36	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
77.	Wola Wielka, stanowisko 14	Żyraków	102-70	37	Osada	Późne średniowiecze-czasy nowożytne
78.	Wola Wielka, stanowisko 15	Żyraków	102-70	38	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/prahistoria/późne średniowiecze-czasy nowożytne
79.	Wola Wielka, stanowisko 16	Żyraków	102-70	39	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
80.	Wola Wielka, stanowisko 17	Żyraków	102-70	40	Ślad osadnictwa	Neolit
81.	Wola Wielka, stanowisko 18	Żyraków	102-70	41	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/czasy nowożytne
82.	Wola Wielka, stanowisko 19	Żyraków	102-70	42	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Neolit/prahistoria
83.	Wola Wielka, stanowisko 20	Żyraków	102-70	43	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
84.	Wola Wielka, stanowisko 21	Żyraków	102-70	44	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia

85.	Wola Żyrakowsk, stanowisko 1	Żyraków	102-70	95	Ślad osadnictwa/osada	Prahistoria/czasy nowożytne
86.	Wola Żyrakowska, stanowisko 2	Żyraków	102-70	96	Ślad osadnictwa/osada	Epoka kamienia/czasy nowożytne
87.	Wola Żyrakowska, stanowisko 3	Żyraków	102-70	97	Ślad osadnictwa	Prahistoria
88.	Wola Żyrakowska, stanowisko 4	Żyraków	102-70	98	Ślad osadnictwa	Prahistoria
89.	Wola Żyrakowska, stanowisko 5	Żyraków	102-70	99	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
90.	Wola Żyrakowska, stanowisko 6	Żyraków	102-70	100	Osada	Wczesne średniowiecze
91.	Żyraków, stanowisko 1	Żyraków	102-70	5	Ślad osadnictwa	Czasy nowożytne
92.	Żyraków, stanowisko 2	Żyraków	102-70	11	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
93.	Żyraków, stanowisko 3	Żyraków	102-70	12	Ślad osadnictwa/osada	Okres rzymski/wczesne średniowiecze
94.	Żyraków, stanowisko 4	Żyraków	102-70	16	Brak danych	Czasy nowożytne
95.	Żyraków, stanowisko 5	Żyraków	102-70	13	Osada/ Ślad osadnictwa	Okres rzymski/wczesne średniowiecze
96.	Żyraków, stanowisko 6	Żyraków	102-70	101	Ślad osadnictwa/osada/ Ślad osadnictwa	Epoka kamienia/prahistoria/późne średniowiecze
97	Żyraków, stanowisko 7	Żyraków	102-70	102	Ślad osadnictwa/osada	Prahistoria/późne średniowiecze
98.	Żyraków, stanowisko 8	Żyraków	102-70	103	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Prahistoria/późne średniowiecze
99.	Żyraków, stanowisko 9	Żyraków	102-70	104	Ślad osadnictwa	Późny okres rzymski

100.	Żyraków, stanowisko 10	Żyraków	102-70	105	Ślad osadnictwa/ Ślad osadnictwa	Prahistoria/epoka brązu

Materiały wykorzystane w tekście

1) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j.: Dz. U. 2019. 730 z późn. zm.).
2) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t. j.: Dz. U. 2009. 114. 946, z póź. zm).
3) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j., Dz. U. 2019. 1479).
4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j.: Dz. U. 2019. 60, z późn. zm.).
5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t. j.: Dz. U. 2019. 1186, z późn. zm.).
6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j.: Dz. U. 2019. 1396, z późn. zm.).
7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j.: Dz. U. 2020. 55).
8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j.: Dz. U. 2020. 65).
9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j.: Dz. U. 2019. 115, z późn. zm.).
10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j.: Dz. U. 2019. 668).
11) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j.: Dz. U. 2019. 917).
12) Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j.: Dz. U. 2019. 553, z późn. zm.).
13) Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t. j.: Dz. U. 2019. 1429).
14) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t. j.: Dz. U. 2019. 1886).
15) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j.: Dz. U. 2017. 1674).
16) Materiały udostępnione w Wojewódzkim Urzędu Ochrony Zabytków w Przemyślu, Delegatura w Rzeszowie.
17) Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Żyrakowie.
18) Programy i Strategie Gminy Żyraków.
19) Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Żyraków.
20) www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/
21) www.zabytek.pl
22) Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żyraków na lata 2012-2015.
23) Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żyraków na lata 2016-2019.
24) J. Okoński, Stanowisko nr 3 w Żyrakowie, pow. dębicki. Wstępne wyniki i refleksje na marginesie badań "autostradowych" [w:] Mteriały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Tom XXX, Rzeszów 2009, s. 181-198.
25) J. Okoński, B. i A. Szpunar, Mikroregion osadniczy wczesnego średniowiecza w dolinie środkowej Wisłoki w świetle badań w 2008 r. [w:] Mteriały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Tom XXX, Rzeszów 2009, s. 29-62.